

2013. SZEPTEMBER

WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

ALAPÍTVÁ: 1929

A MEGISMERÉS KALANDJA

PANTANAL EGY SZELET ÉDENKERT

CSÁNGÓK
ITTHONRÓL ÉS TESTKÖZELBŐL.
DIVAT ÉS VALÓSÁG

ÉSZAK-KOREA
AKI NEM LÉP
EGYSZERRE...

KINSHASA
ÉS KIS-
BOSZORKÁNYAI

ERDÉLY
MADÁRTÁVLTATBÓL

SENDAI
A FÖLDRENGÉS
ÉS A CUNAMI UTÁN

TOTES GEBIRGE
AZ ÓPERENCIÁN TÚL,
AZ ÜVEGHEGYEKEN INNEN

OJOS DEL SALADO

A világ legmagasabb vulkánja. 6893 m, Andok, Puna de Atacama.

www.eupolisz.hu

A korábbi évek sikerei után harmadjára is nekivágunk a csúcshoz.
Tarts velünk 2014. februárjában!

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81

Hatósági engedélyszám: U-000463

Meleg helyzet

Forró futam

A nyári forróság ellenére is erősen a veszélyes üzemhez öltözve: különleges bukósisak, sikesztyű (bár csak a gázmarkolatot jobb kézen). Csak az a baj, hogy a feltüzesegett gép ilyenkor nehezen indul. De se baj, magasabbra kapaszkodva majd talán enyhül az izzasztó meleg! Irány az 1416 m-es Borsai-hágó, a Visó és az Aranyos-Beszterce folyók vízváltóján, mely egyben a Kárpátok legmagasabb aszfaltos, állandóan járható átkelőhelye is

HŐHULLÁMOS, FORRÓ NYÁRBÓL LESZ MÉG BŐVEN a jövőben is, és nem árt elgondolkodni, hol is éljük túl a kánikulát. Vajon a hegyvidékeken? A közép-ausztriai Totes Gebirge fehér sziklavágából ereszkedünk a hőségben. A karsztvidék csupas sziklái között egy hét alatt ropogósra sültünk, s lefelé tartva csak még melegebb van. Forr az agyunk és mágnesként vonzza csapatunkat a völgytalpi tó, a nagy és mély Grundlsee. Gyakorlatilag menet közben dobáljuk le hátizsákjainkat, ruhánkat, és testületileg gázolunk a vízbe, ami csak 16 °C-os, de úgy érezzük, sístereg körülöttünk. A hegyvidékeken sem találunk enyhületre mindenütt: ugyan a nagyobb magasságban elméletileg szelídül a hőség, valójában azonban gyilkosan tűz a Nap. A Radnai-havasokban pár nap erdőhatár

fölötti hőség után tényleg a 30 centis áfonyabokrok alá akartunk bújni a perzselő meleg elől (és e növények a legmagasabbak). De még Norvégia tetejére is – gleccserek között – a nagy hómezőkön hűsölő rénszarvascsapatok között másztunk föl.

Az enyhét adó késő nyár–kora őszi jegyében meleg helyzeteket elemzünk. Ilyen a Pantanal nedves szavannája – a Gran Chaco, Dél-Amerika legforróbb területe szomszédságában, ilyenek az észak-koreai állapotok, Japán cunami és földrengés pusztította vidéke, Kinshasa utcái, de áttételesen még az elvándorlástól sújtott moldvai csángók világa is.

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

Alapítva: 1929

XXXI. évfolyam, 276. lapszám
2013. szeptember

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerikényi Zsombor

Munkatársak:

Barabás Ambrus, Bugya Éva, Dr. Mari László

Állandó szerzőink:

Gianone Péter, Dr. Karácsonyi Dávid,
Kerekes István, Kirschner Péter,
Méhész Zsuzsa, Süveg Áron, Szirmai Gábor,
Dr. Tamáska Máté, Dr. Telbisz Tamás,
Wachsler Tamás

Térképek: Dr. Nemerikényi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Zsolt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekoulopoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente
10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7200 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elfizetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban,
vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-éremdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban
megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-különdíj (2012)

Társadalmi témájú riportjaink,
képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen szemlézi
Magyarország legnagyobb
médiafigyelője, az

»OBSERVER«

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbéry Ármin

Címlapkép:

MÁTÉ BENCE:

TOLLÁSZKODÓ ARAPAPAGÁJ

- ⊕ **PILLANTÁS AZ ÉGRE**
Sántha Gábor–Franciscs László: AZ AURIGA SZÍVE 4
- ⊕ **FLÓRA ÉS FAUNA**
Vojnits András: BÖRZSÖNYI SZALAMANDRÁK 8
- ⊕ **VAN KÉPÜNK!**
Kerekes István: MEGÁLL AZ IDŐ 10
- ⊕ **ÚTRA VALÓ**
H. Bedouin Áron:
UTAZZ EGYEDEÜL ...VAGY
A LEHETŐ LEGKISEBB CSOPORTBAN! 12
- ⊕ *Karácsonyi Dávid–Miskolczy Zsuzsanna:*
KÉT KERÉKEN – KERÉKPÁRKULT
TAJVANON, BICIKLI-SORS JAPÁNBAN 14
- ⊕ *H. Bedouin Áron:*
PANTANAL – EGY SZELET ÉDENKERT 18
- ⊕ *Kokas Anna:*
DIVAT ÉS VALÓSÁG – CSÁNGÓK ITTHONRÓL
ÉS TESTKÖZELBŐL 34
- ⊕ *Nagy Balázs:*
TOTES GEBIRGE – AZ ÓPERENCIÁN TÚL,
AZ ÜVEGHEGYEKEN INNEN... 48
- ⊕ *Erhardt Ágoston:*
ÉSZAK-KOREA – AKI NEM LÉP EGYSZERRE... 58
- ⊕ *Tóth Barnabás:*
KINSHASA ÉS KISBOSZORKÁNYAI 68
- ⊕ *Karácsonyi Dávid:*
SENDAI – KÉT ÉVVEL A FÖLDRENGÉS
ÉS A SZÖKŐÁR UTÁN 74
- ⊕ *Czajlik Zoltán:*
ERDÉLY MADÁRTÁVLATBÓL 80
- ⊕ **ELLENŐRZÖTT MINŐSÉG**
Nagy Balázs: CSÚCSRA JÁRATVA 90
- ⊕ **ÚTI TIPP**
Kundermann Balázs: SZEGÉNYEK VIAGRÁJA 92

Pantanal – egy szelet édenkert

A terepen megfigyelhető állatfajokat tekintve a Pantanal az Amazonas vidékénél is sokszínűbb. Ennek oka igen egyszerű: ebben az időszakos vízvilágban kevés a fa, így egyrészt az állatok szinte mind nyílt terepen, a füves mezőségen vagy a sekély vizekben élik életük nagy részét, az erdőlakókat pedig ez idáig békén hagyták a favágók és az új termőföldre éhes helyiek.

18

Csángók itthonról és testközelből

E emberek, akik falun laknak. Romániában. Kissé az isten háta mögött – minden szempontból. Nem tudják pontosan, mit jelent csángónak lenni. Nem tudják, mit jelent magyarnak lenni, vagy románnak. Egy biztos: katolikusok. Hamarabb mondják ezt magukról, mint a magyarrománcsángó szöveget. Fogalmuk sincs, mi az. Nem beszélnek feltételes módban. Nem mondják, hogy kéne. Legalábbis nekem nem.

34

Totes Gebirge

Ausztria közepén különleges hegység magasodik. A Kárpát-medence felől érkeve már épp túl vagyunk az Enns folyó völgyén (ober Enns, Óperencia határán), de még a legelső, gleccsereket hordozó, jégtől csillogó hegység, a Dachstein előtt járunk. Vagyis az Üveghegyek már látszanak, de odáig nem megyünk. A Totes Gebirge már-már népmesébe illő helyszín, épp az egykor elérhetetlennek tűnő, mesés távolságok határán.

48

Észak-Korea

Hazatérésünket követően egy hétig nem tudtam rendesen aludni. A látottak, az élményanyag rendkívül megterheltek, és a folyamatos megfigyelést sem volt könnyű elfelejteni. A napjainkban is virágzó totális kommunista diktatúra keménységéről árulkodik, hogy az lényegesen szigorúbb a Rákosi-éránál, és míg utóbbi „mindössze” néhány évig tartott, Észak-Koreában már több mint fél évszázada, hatvan éve szedi áldozatait

58

Erdély madártávlatból

Az „expedíciós” légi régészetben az optimális technikai és szakemberháttér önmagában nem elég. Már 2009-ben érzékeltük, hogy Erdélyben jóval nehezebb az új lelőhelyek azonosítása. A dunántúli dombok erődítései, vagy a Duna-Tisza köze hatalmas, jól megfigyelhető lelőhely-komplexumai után Erdélyben egy-egy fontos részlet azonosításának is örülnünk. A különbségek egy része jól magyarázható...

80

AZ AURIGA SZÍVE

GALAXIS-OTTHONUNK CSILLAGOS ÉGBOLTOT körbeölelő fényszalagja ugyanúgy hozzátartozik a nyári éjszakák hangulatához, mint a tücsökciripelés. Kevesen tudják azonban, hogy a Tejút nem csak nyáron, de ősszel, sőt télen is káprázatos. A csikorgó téli estéken magasan a fejünk felett ragyog a Tejút sávjában az ötszög alakú csillagkép, a Szekeres (Auriga), megkoronázva az északi ég egyik legfényesebb csillagával, a Capellával. A csillagkép mélyén azonban a puszta emberi tekintet számára láthatatlan jelenségeket tár fel az asztrofotográfia, melyek a 8 fok, azaz 16 teliholdnyi szélességű felvételen jól láthatóak. A Tejút irdatlan csillagkavalkádjában vöröses-rózsaszínes árnyalatban tündöklő, furcsa alakú gázfelhők, csillaghalmazok és sötét, üres területek tűnnek fel egy fényes csillagsor körül.

A két vörös ködösség, a csillagsor felett és alatt – látszólagos hasonlóságuk ellenére – teljesen különbözik egymástól. A felső hivatalos elnevezése IC (Index Catalogue) 405, de a csillagászok csak Lángoló Csillag-ködnek hívják, mivel a legfényesebb csillagát körbeszövő, finom ködszálak egy nagyobb távcső felvételén tűz lobogását idézik. Különös égitest ez: a ködöt fénylésre készítető, nagy tömegű csillag születési helyéről, a messzi Orion-ködből „szökött meg” több társával együtt két és fél millió évvel ezelőtt – de nem önszántából. Egy kettős rendszer tagja lehetett, amely egy másik csillagpárral ütközött össze, és az égitestek egymásra gyakorolt gravitációs ereje a négyből három csillagot messzire kiröpített. A nagy sebességre felgyorsult csillagok már messze járnak a kozmikus karambol helyszínétől. Egyikük, az AE Aurigae, útja során éppen kozmikus jelenünkben halad át egy csillagközi felhőn, és ragyogja be azt.

**A FELVÉTELT TARCZI PATRIK
KÉSZÍTETTE 200 mm-es
TELEOBJEKTÍVRE SZERELT,
ÁTALAKÍTOTT CANON EOS 550D
FÉNYKÉPEZŐGÉPPEL
IZSÁKFALVÁRÓL,
2013 JANUÁRJÁBAN**

AZ IC 405 JELŰ KÖDÖSSÉG
A LÁNGOLÓ CSILLAG-KÖD-NEVET VISELI

AZ AE AURIGAE FÉNYES CSILLAGA NEM
A KÖD SZÜLÖTTJE, „ÁTUTAZÓBAN” VAN ITT,
FÉNYÉVEL CSAK EGY IDEIG RAGYOGJA BE
A KOZMIKUS FELHŐKET

AZ IC 410 A FÉNYÉT EGY, A BELSEJÉBEN
ELHÉLYEZKEDŐ, KORÁBBAN LEJÁTSZÓDOTT
CSILLAGKELETKEZÉS SORÁN MEGSZÜLETETT
CSILLAGHALMAZNAK KÖSZÖNHETI

AZ NGC 1893, A KÖDÖSSÉG
KÖZPONTI CSILLAGHALMAZA

220 MILLIÓ ÉVEL EZELETT KELETKEZETT A MESSIER-KATALÓGUS 38-AS SORSZÁMÁT
VISELŐ CSILLAGHALMAZA. KÖRNYEZETÉBEN MÁR FELOSZLOTTAK A KOZMIKUS FELHŐK

A kép közepétől kissé jobbra látható, ovális alakú, sötét ködökkel tagolt objektumot két eltérő jellegű égitesttípus együttese alkotja. Az NGC 1893 jelzésű nyílt csillaghalmaz a köd szívében található, az ezt körülölelő gáz- és porfelhőt pedig IC 410 néven vették nyilvántartásba. Valamikor, sok százmillió évvel ezelőtt az IC 410 még csak egy volt a Tejút hideg és sötét felhői közül, később azonban sűrűsödni kezdett, belsejében kis csomók, csillagkezdemények indultak fejlődésnek. Amikor az újszülött égitestek világítani kezdtek, a szülőfelhő is felragyogott. Jelenleg az IC 410 közepén már egy fiatal, jól megfigyelhető halmazt, az NGC 1893-at találjuk, s bár a gáz egy része már eltávozott, és a csoport jól láthatóvá vált, a köd nagyobb része még ott van körülötte.

A felvételen több más, ehhez hasonló, halványan derengő ködöt és porfelhőt látunk. Közöttük elsősorva csillagromböléseket veszünk észre, melyek közül a legfeltűnőbb a kép bal alsó részének közepén sziporkázik. Az M38-as jelzésű csillaghalmazt eredetileg a 17. században egy olasz csillagász, Giovanni Batista Hodierna fedezte fel, de feljegyzései nem jutottak el más csillagászokhoz, így az égitest feledésbe merült, egészen addig, amíg Guillaume le Gentil francia csillagász 1749-ben ismét nem észlelte. Charles Messier 38-as számmal helyezte el híres katalógusában a halmazt, így ismerjük ma is. A fényes égitestet egy sötét, téli estén akár egyszerű látcsővel (pl. 10x50-es binokulárral) is észre lehet venni, a kisebb, 8-10 cm-es csillagászati távcsövek pedig már csillagaira is bontják azt. Ködöt már nem látunk körülötte, a 220 millió éves csillaghalmaz már régen elpárologtatta szülőburkát. A fiatal csillagok azonban még több százmillió évig együtt maradnak ebben a csillag-óvodában, majd „felnőve” lassan szétszóródnak, és elvegyülnek a Tejút százmilliárdnyi csillaga között.

SZÖVEG: SÁNTHA GÁBOR (WWW.MCSE.HU)
ÉS FRANCICS LÁSZLÓ (WWW.PTES.HU)

G-1000®
CASHMERE

Akció

Vásárolj Fjällräven termékeket 30.000 forint értékben és megajándékozunk egy Fjällräven téli sapkával!

Vaxold újra G-1000-es ruháidat ingyenesen!

Svéd napok

MOUNTEX®
A TÚRABOLT

... mert idén is hideg lesz a tél ...

MOUNTEX Budaörs, 2040, Malomkő út 7. – 2013. október 16-19.
MOUNTEX Budapest, 1134 Váci út 19. – 2013. október 16-19.

www.mountex.hu

Kóstolj velünk svéd ételeket és italokat!

www.fjallraven.hu

BÖRZSÖNYI SZALAMANDRÁK

ESŐ ÁZTATJA A HEGYOLDALAKAT. Ennek nem mindenki örül, de a foltos szalamandra igen. Tavaly sok volt belőlük, de az idei kemény és főleg elhúzódó télvége és az ezt követő viszonylagos szárazság után nehezen kaptak lábra – már amennyiben a kurta lábú, nehézkes mozgású „csúszómászók-ról” ez egyáltalán elmondható. A természetvédelmi szakemberek már aggódtak is, hol maradnak a gyönyörű, farkos kételtűek. De most, amerre nézünk a Fekete-völgyben vagy a Kemence- és a Drinó-patak mentén, a nedves avarban mindenütt cammognak. A legtöbbjük sárgán foltozott, van néhány narancsszínű, sőt piros is, de két egyforma nem akad. Kedvenc csemegéjükből, a csigából is látok eleget. A szalamandrák párás, esős időkben már nappal előbújnak rejtekükről, különben este indulnak vadászni. Turistacsoport jön, nézegetik az állatokat, senkinek sem jut eszébe bántani őket. És nem csak azért, mert tudják, védett faj, egyszerűen örülnek, hogy ennyi van belőlük.

Am pár évtizeddel ezelőtt ez még nem így volt. Az ókorban meg még úgyse: a rómaiak neves természetleírója, Plinius szerint: „Valamennyi mérges állat közül a szalamandrák a leggonoszabbak.” Annyi igazság van a dologban, hogy bőrmirigyeik, akárcsak a békákéi, mérgező anyagokat termelnek – éppen erre hívja fel a figyelmet a sárga, narancs és vörös jelzőszín –, begyulladt a szemünk, ha a samandarint és a samandaridint beledörzsöljük. Úgyhogy már csak ezért se háborgassuk őket! A középkori népi babonák jegyében is sokat elpusztítottak – akkoriban azt hitték, tűzbe dobva képes eloltani azt.

MIT KÍVÁN A SZALAMANDRA?

Tiszta víz, lomberdő árnyékolta, párás patak-völgy, avarral borított, nedves talaj, kövek és korhadt fák, moha

TÜZVÖRÖS SZÉPSÉG

Az ilyen színű példányok nálunk ritkaságszámba mennek, Európa egyes részein gyakoribbak (balra)

50 000 Ft!

Ennyi az eszmei értéke a berni egyezmény alapján az Európai Unió területén, így nálunk is védett állatnak (jobbra lent)

A Duna–Ipoly Nemzeti Park címerállata a havasi cincér, bár lehetne akár a foltos szalamandra is, de ezt „kisajátította” az Aggteleki Nemzeti Park, pedig talán éppen a Börzsönyben van a legtöbb belőle. Az Északi-középhegységben elterjedt, a Dunántúlon ritka, a nyugati határszélen megint gyakoribb. Népszerű állat, a blogokban a kirándulások vagy éppen a „szalamandra-túra” résztvevői „szalamandra-szönyegről” számolnak be, meg arról, hogy: „Ahová lépünk, szalamandra terem”, és a kemencei Nagy-völgy Szalamandra üdülőházaiba invitálják a megfáradt vándort. Az állat jelenléte azt jelzi, hogy a vizek itt (még) tiszták, mert erre nagyon kényes, szennyezettbe tavasszal útra sem bocsátja lárváit. Elevenszülő. Bár „ő” sem tér el a kételtűeknél megszokott „petelárva–kifejlett állat” sorrendtől, de a nőtény a megtermékenyített petéket visszatartja a testében, ahol azok fejlődésnek indulnak, és a kis szalamandrák végtagokkal és kopolyúval jönnek a világra. Gyorsan fejlődnek, ősz elején már áttérnek a szárazföldi életmódra, de akkor sem távolodnak messzire a víztől. Télre fagymentes helyre húzódnak, előszeretettel a gyökerek közti üregekbe. Sok egyéb tulajdonságuk mellett regenerálódásuk is különös, ezért is foglalkoznak vele a kutatóorvosok. Nemcsak bőrt és csontot, hanem komplett végtagot, sőt agyrészleteket is képesek fejleszteni. Utóbbira sokunknak lenne szüksége...

SZÖVEG ÉS KÉP: VOJNITS ANDRÁS

MEGÁLL AZ IDŐ

ÁTSZELLEMÜLT ASSZONYOK IMÁDKOZNAK egy félhomályos ortodox templomban a romániai Máramarosban, az Iza völgyében. A hagyományok őrzése különösen nagy súlyú e vidéken, de – különösen a főutaktól távol – minden szempontból valóságos az érzés: itt mintha megállt volna az idő. Mai korunk vívmányaival csak igen ritkán találkozunk, s majd' minden lány, nő és asszony fejét kendő borítja – nemcsak ünnepekkor, hanem mindennapjaik során is.

FOTÓ: KERESKES ISTVÁN

UTAZZ EGYEDÜL ...VAGY A LEHETŐ LEGKISEBB CSOPORTBAN!

UTAZÁSI TANÁCSOT KÉRVE az egyik leggyakoribb kérdés, hogy tudok-e valakit, aki ugyanoda utazna, ahová ő, mert egyedül nem szívesen váгна neki az ismeretlennek. Nagyon ritkán sikerül a rábeszélés, hogy mégis meg kell tenni a mérésnek tűnő lépést: vágjanak neki akár egyedül is!

Aki már utazott buszos csoporttal, majd bevállalt egy manapság egyre népszerűbb kiscsoportos kalandtúrát, végül összeszedte minden bátorságát, és elindult külföldre legjobb barátjával, párjával, biztosan megtapasztalta, hogy az „élményfaktor”, a helyi lakosokkal kialakított kapcsolat minősége és az út során megtanult új ismeretek igen gyakran fordított arányban állnak a túra résztvevőinek számával.

Utazó, vagy turista? A téma manapság lerágott csont, mégis érdemes átgondolni, mik azok a fő pontok, amiket érdemes betartani, ha felfedezni, utazni, tapasztalni akarunk és nem kötelező látnivalókat kipipálni vagy éppen nyaralni!

Ha egyedül, vagy csak igen kis csoportban utazunk, páratlan lehetőségünk nyílik megismerni a helyi kultúrák és közösségek belső, külföldiek által csak ritkán látott dinamikáját. Ennek egyszerű oka van: a helyiek alapvetően ugyanolyan emberek, mint mi, és jóval nagyobb bizalommal és segítségnyújtási kedvvel fordulnak a magányos idegen, vagy éppen egy pár felé. Ha így utazunk, a helyi családok lépten-nyomon meghívják magukhoz, elvisznek a következő városig, körbevezetnek falujukban, vagy pont lesz elég bátorságuk ahhoz, hogy megszólítsanak, megkérdezzék, miben segíthetnek. (Ami azért egy csoporttal ritkán történik meg.)

A fentieknél egyetlen jobb módszer létezik a világ autentikus felfedezéséhez: ha kiskorú gyermekkel utazunk. Azzal, hogy a saját gyerek is ná-

lunk van, a lehető legerősebb bizonyíték van a kezünkben: megbízunk az adott közösség jóakarátában. Ez pedig viszontbizalmat szül, és ez egyből megnyitja a kommunikációs kapukat. A kisgyerekek még nem értik a faji és kulturális különbségeket, így az őszinte hozzáállásuk hamar lebontja a szégyenlősség és tartózkodás falait. Még az olyan zárt közösségekben is, ahol a vallás vagy épp a kulturális szabályok nem engedik az idegenekkel való közvetlen kapcsolatteremtést, egy kisgyereket megszólítani, megsimogatni, édességgel kínálni mindenkinek, még a nőknek is szabad. Ha pedig ez megtörtént, a szülő sem számít már idegennek.

Néhány éve történt: a mexikói Tulum városában a Weary Traveler nevű szállóban ültem az udvaron sok más „kalandutazóval” együtt, könyvvel a kezemben. Fél füllel hallgattam a társaságok kalandjait: hogy milyen nagy halakat láttak a bűvártanfolyamuk során, hogyan lógtak be a közeli maja romokhoz, hány sört ittak meg az előző este. A közelben ült egy fiatal nő öt év körüli kislányával, és a ház macskájával játszottak. A csoport hangadói végül, kifogyván a témákból, barátságosan megkérdezték a mamát, honnan jöttek, merre mennek. Amikor kiderült, hogy másfél hónapos mexikói körútjuk során ez az első alkalom, hogy szállodában szállnak meg, a társaság elhallgatott, és a nő meg a kislánya került a figyelem középpontjába. Kiderült, hogy sátraznak, stoppolnak, barátkoznak, és mindennap vagy enni, vagy ott aludni meghívja őket egy helyi család. A fiatalok közül később sokakat hallottam méltatlankodni, hogy őket bezzeg senki sem hívta sehova ebben a „turistas” Mexikóban. Nem bizony! Nem is keresték a kapcsolatot a helyiekkel, és esélyt sem adtak, hogy azok kimutassák vendégszeretetüket.

Egyedül, vagy épp kisgyerekekkel utazni a világtól elzárt, vad vidékeken minden jóra való turista számára a legbiztosabb recept a szörnyű katasztrófához. Amikor saját tapasztalataimról számolok be, a reakciók és kérdések leggyakoribb témája a felelőtlenség és vakmerőség. Érthető, hisz minden élőlénynél, köztük embereknél is a félelem leggyakoribb oka az ismeretlen. De aki már megtapasztalta, milyen vendégszeretet várhatja így a világ rejtett zugaiban, továbbra sem fogja halasztani az utazásait.

SZÖVEG ÉS KÉP: H. BEDOUIN ÁRON

A MADÁR REPÜL, A HAL ÚSZIK, HOYER GYALOGOL.

OUTDOOR FOOTWEAR
SINCE 1921

ALPOK-KERESZTEZÉS
49,5 ÓRA ALATT.

Hanwag ProTeam tagja: Thorsten Hoyer
extrém túrázó

TREK KATEGÓRIA | ALASKA GTX®

Az egyik legnépszerűbb Hanwag lábbeli.
Kiválóan alkalmas egy- vagy akár többnapos
túrákra hátizsákkal is.

vimeo.com/hanwag
www.hanwag.de

KÉT KERÉKEN

KERÉKPÁRKULT TAJVANON

A 20. század nyolcvanas-kilencvenes éveinek generációi még jól emlékeznek az iskolai földrajzkönyv képeré, amely a pekingi csúcsforgalmat mutatja: rengeteg bicikli mindenfelé. Ma már Kína rendkívül gyors ütemben halad a motorizáció útján, ám a kerékpár nemcsak ott, de még a nála jóval előrébb tartó Tajvanon is mindmáig fontos közlekedési eszköz – a gépkocsi vagy a szuper-gyors vasút mellett

Míg az 1970-es és a 2000-es évek között a világ személygépkocsi-gyártása rendkívül gyorsan növekedett, megduplázódott (a válság óta persze jelentősen visszaesett), addig a bicikligyártás ugyanezen időszak alatt ötszörösére nőtt. Bár abszolút mennyiségben Kína a legnagyobb kerékpárgyártó – több mint 50 millió évente, a világtermelés fele –, addig Tajvan az 1 főre jutó bicikligyártásban a világszám. A több mint 20 milliós ország az 1990-es években évi 10 millió kerékpárt állított elő (azóta a termelés csökkent, és India vette át az ezüstérmes helyet). A bicikligyártás terén Japán is az élvonalban van, viszont az európai kerékpár-nagyhatalmak sehol sincsenek, sem az abszolút, sem pedig a fajlagos rang-

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

FOTÓ: HEILING ZSOLT

TORONYMAGASAN SZEMLÉLŐDVE

A Taipei 101 – mely évekig tartotta a magassági rekordot – „vertikális városában” a lift a fő közlekedési eszköz. Az ablakán kitekintve azonban megpillanthatjuk, a zsúfolt ázsiai nagyváros lüktető utcáit, melyeken a kerékpár mellett a sárga taxi és a motorbicikli is fontos szerepet játszik

KÁOSZNAK TŰNIK, VALÓJÁBAN SZABÁLYOZOTT RENDSZER

A holland vagy dán kerékpárparkolók ehhez képest szellős ligetek. Ám a géptömeg mégis rendezetten áll, és a saját jármű előhalász(tat)ható

A cikk megjelenésének támogatója az

létrán. Az abszolút értékeket tekintve csupán Németország bicikligyártása számottevő.

A termelők és a fogyasztók nem mindig esnek egybe. A bicikli szerepe a holland és a skandináv társadalmakban a legnagyobb. A hollandusok útjaik harmadát két keréken teszik meg, és napi szinten is a legtöbbet bicikliznek – alig maradnak el mögöttük a dánok. (Persze ezek sík országok, ahol csak a kemény szembeszél okozhat komolyabb problémát.)

A százmillió, kerékpárral megtett kilométerre jutó kerékpárbalesetben elhunytak terén Európában Olaszország toronymagasan vezet, persze Taj-

vanon sem lehet sokkal jobb a helyzet, tekintettel a gyalogosok, a robogók, a gépkocsik és a kerékpárok hasonlóan kaotikus közlekedési viszonyaira.

Tajvanon a kerékpárgyártás és -kereskedelem sajátos vertikuma alakult ki. Komoly piaca van nemcsak az új, de a használt bringáknak is, sőt kimondottan kerékpárbontók is működnek, ahol olcsón lehet bontott alkatrészekhez jutni. Ezekben a helyeken a gépkocsironcstelepekhez hasonlóan a kerékpárroncok is hegyekben állnak. Egy-egy jobb állapotban lévő, de használt géphez akár már 10 euróért is hozzájuthatunk.

SZÖVEG: KARÁCSONYI DÁVID

BICIKLI-SORS JAPÁNBAN

„Japánban veszélyben lehet a biciklid és az esernyőd, de Johannesburgban az életed!” – mondta egyszer egy dél-afrikai barátom, amikor az életéről faggattam. Nagyon találó volt a megjegyzés; ha a magyar viszonyok között csókot és könyvet lopni nem bűn, akkor a japánok ugyanezt a bicikliről és az esernyőről mondanák...

FOTÓ: KRAVALIK ZSUZSA

FEDETT TÁROLÓ MINDEN LAKÁSHOZ
Így rendelkezik a helyi építési szabályzat

A japán kisvárosokban a buszok sosincsnek tömve, ugyanis akinek nincs autója, az főleg kerékpárral közlekedik – különös tekintettel a diákokra. Mondják: „Japánban a majmok is egyetemre járnak”, és ha valóban, akkor biciklivel közlekednek, így igen nagy mennyiségű használatban lévő biciklivel lehet számolni. Am ne gondoljuk, hogy csupán azért, mert ez a fő közlekedési eszköz, nagy becsben is tartják a drótszamarakat! Városszerte mindennapos látvány a leállított, jellegzetes, elől-kosaras, rozsdásodó bicikli, kosara tele szeméttel. Így, hulladékártóként „hasznosítják” ugyanis a sorsára hagyott, árva bicikliket. Lehet, hogy az előző napi ivászat utáni macskajajban szenvedő tulajdonos elfelejtette, hol is parkolta le a gépet, vagy épp elvesztette a zár kulcsát. Sebaj, veszünk másikat! Az is ugyanolyan rozsdás alkalmatlóság lesz, a kerekében hatalmas nyolcasokkal. De arra megteheti, hogy eltekerjünk vele az iskoláig. Ott aztán be

lehet dönteni a többi szerencsétlen kerékpár közé, ahova (szerintük) való.

Bár rengeteg a kerékpár, érdekes módon a városközpontokban nagyon ritkán látni szanaszét parkoló bicikliket, ugyanis azokat azonnal elszállítja a hatóság. Így aztán, akinek a városban akad intéznie, beteker a vonatállomáshoz, és ott dobja le (szó szerint) a biciklijét. Itt aztán elképesztő hegyekben állnak az otthagyt, gazdátlan, lezárt egyenbiciklik. A helyi hatóság évente razziaát tart: az összes kerékpárt elszállítja egy telepre, és egy cetlit ragaszt a helyükre, a felelőtlen gazdák tudtára adva, hol vehetik át a tilosban parkoló kerékpárjukat. Lehet tippelni, ugyan kinek éri meg több tízezer jenért kiváltani a rozsdás jószágot...

Igen, tilosban. Ugyanis az állomáson is tilos parkolni a biciklivel, legalábbis ingyen. Az önkormányzati ingyenparkolók messzebb találhatók. Vanak ugyanis fizetős bicikliparkoló-helyek (rendkívül drágán), de gyakran csak kicsiny befogadóképességgel. Így íratlan szabály, hogy leteheted a bicajt az állomás tövében – de ne vedd rá mérget, hogy ott is találod, ahova letetted. Ha a razziaát meg is úszad, lehetséges, hogy már tizenöt másikat ráhajigáltak a tiédre, vagy egyszerűen meglovasították – hiszen Japánban esernyőt és biciklit lopni nem bűn...

Amikor aztán beáll a cuju, vagyis az „esős évszak”, mikor egy álló hónapon át egész nap zuhog a meleg eső, hatalmas bicikliskoocanások történnek. Mivel ez a monszuneső a gravitációnak fittyet hányva egyfolytában alulról fölfelé, meg keresztbe „koszol” az ember szemébe, jó mélyen az esernyője alá kell húzódnia annak, aki (viszonylag) szárazon akarja megúszni a szabadban töltött időt. A közlekedési normák azonban nem változnak csak azért, mert egész nap esik. Forgalommal szemben, teljes sebességgel a cél felé, kézben az esernyővel! Ha pedig bekövetkezik a sokkoló találkozás egy hason-szörű, örült tekerővel, semmi baj: feltápáskodnak, sűrű hajlongások közepette elnézést kérnek, újra felpattannak a járgányra, és mintha mi sem történt volna, folytatják útjukat. Ha az esernyőt közben kifordítja a viharos szél, egyszerűen elhajítják – az első, útjukba kerülő boltban bármikor vehetnek újat. Nem gond, ha a gazdája épp benn vásárol, és csak ideiglenesen gondolta letenni az épp ezért a bolt ajtajába helyezett vödörbe; majd az is csór magának másikat! Aki Japánban a cuju idején biciklivel tervez közlekedni, javasolom, ne essen abba a hibába, hogy túlságosan engedi a szívéhez nőni az esernyőjét és a kerékpárját...!

SZÖVEG: MISKOLCZY ZSUZSANNA

FOTÓ: KRAVALIK ZSUZSA

KAMPÁNYBICIKLI
A politikai hangszóró és a papírfalak ütközete (fent)

INTERMODÁLIS CSOMÓPONT
Az állomáshoz legközelebbi ingyenes parkolóhely: 400 m gyalog (lent)

FOTÓ: KRAVALIK ZSUZSA

⊕ SZÖVEG: H. BEDOUIN ÁRON

PANTANAL EGY SZELET ÉDENKERT

A dereglye hangtalanul siklik a csatornán,
a félhold fehér fényénél éppen csak
kivehetőek a felszint borító vízjácint duzzadt
levelei, amelyek közé csónakunk nyílegyenes,
sötét csíkot fest. Fejlámpáink fényében
a kajmánok szeme körös-körül tucatnyi kék,
lila és vörös gömbként csillog a vízben.
A kormányos hátulról megveregeti a vállam,
és jobbra mutat, a bozótosba, ahol egy
másfajta, sárga szempár világít.
Pulzusom felgyorsul, és a kezem közt
vékony, sípoló hang jelzi, hogy
a vakrendszer feltöltődött, használatra kész.
Jaguárok után járunk, de napok óta
nem láttunk egyetlen nagymacskát sem.
Ez lenne a pillanat?

Mindennek már vagy tizenöt éve, és hamar kiderült, nem jaguárt, hanem csak apró rokonát, az ocelotot sikerült megpillantani és lefotózni. Akkor jártam először a Pantanalban, az esős évszak közepén, amikor víz és sár ural mindent. Azóta többször visszatértem, és minden látogatással egyre inkább igazat adok a helyieknek, akik szerint: „Ha létezett valaha a bibliai édenkert a Földön, azt itt, a Pantanalban kell keresni.”

Kézzelfogható fajgazdagság

A terepen megfigyelhető állatfajokat tekintve a Pantanal az Amazonas vidékénél is sokszínűbb. Ennek oka igen egyszerű: ebben az időszakos vízvilágban kevés a fa, így egyrészt az állatok szinte mind nyílt terepen, a füves mezőségen vagy a sekély vizekben élik életük nagy részét, az erdőlakókat pedig ez idáig

békén hagyták a favágók és az új termőföldre éhes helyiek. Egyelőre a fő problémát a hatalmas marhacsordák legeltetése jelenti, de ezen túl a terület még kevésbé zavart. Ám ki tudja, meddig tart ez az állapot?... Ha ma mégis eszébe jutna valakinek bármi tartósat építeni, a rendszeresen érkező árvíz gon-

FOTÓ: KISS AGNES

A PANTANAL

Dél-Amerika szerkezete és domborzata – távolról nézve – viszonylag egyszerű. Ott van az Andok, a kontinens féloldalas hátgerince, meg a többi... Nos, a „többi” rész ösmasszívumokra (Brazil-pajzs, Guayanai-pajzs), valamint fiatal, feltöltött alföldre-medencékre tagolódik. Ez utóbbiak legdélebbi fekvésű tagja a Paraná–Paraguay-alföld, amely hosszan húzódik az Andok és a Brazil-pajzs között. Vízét mindkét határoló területről kap, fő folyóit neve is hordozza. Legészakibb, Paraguay, Brazília és Bolívia területére is kiterjedő része a Pantanal. Maga a Pantanal – helyzetét és felépítését, kialakulását tekintve – a mi Alföldünkkel rokon. Magasabb térszínek övezik, az Andok peremének és a Brazil-ösmasszívum dombságai és hegyvidékei. Az innen, például a Mato Grosso vidékéről érkező vízfolyások hatalmas hordalékkúpokat építettek a mély fekvésű terepre – hasonlóan, ahogy ez a mi sík vidékünkön is történt a Kárpátokból érkező folyók esetében. A 100 km-nél is hosszabb, terjedelmes, de igen kicsi lejtésű kúppalástok a lassú folyók és a bőséges hordaléklerakódás otthonai. A szeszélyesen kanyargó, lomha vízfolyásokkal és rendkívül sok lefűződött holtággal tarkított vidék tökéletes síkság. És – ahogy az Alföld egy része a folyószabályozások előtt – időszakosan vadvízország. Csak épp a Pantanalban az előntés és a felszín fejlődése is a nedves szavannaéghajlaton játszódik le.

JACARÉ-KAJMÁN NAPOZIK EGY KISZÁRADÓ TÓ PARTJÁN

Az egykor a pápaszemek kajmán alfajaként ismert jacaré- vagy paraguayi kajmán ma már önálló faj. A Pantanal vizeiben él a világon a legnagyobb állományuk, egyes becslések szerint akár 10 millió egyed

doskodik a nyomok eltüntetéséről. A víz pedig minden novemberben jön, és másfél magyarországnyi területet önt el több mint fél évre.

Ezzel szemben az Amazonas menti esőerdők zártak, a látótávolság kicsi, s a hatalmas fák tövében, a hűvös félhomályban hiába is keresnénk majomcsapatokat vagy madárrajokat, azok többsége fent, a lombkorona többemeletnyi magasságában éli le élete nagy részét. Amelyik állat pedig mégis lemerészkedik a talajszintre, esetleg ott is él, azt a sűrű növényzettől akkor sem vennénk észre, ha tőlünk pár méterre haladna el. A Pantanalban viszont a növények és állatok zöme egy szinten éli életét, és a viszonylagos védettségnek köszönhetően túlságosan nem is fél az embertől. Jó példa erre Jacques Cousteau esete, aki a 80-as években stábjával nekivágott az Amazonasnak, hogy természetfilmet forgasson a pangóvizes élőhelyekről. Néhány hónapnyi sikertelen próbálkozás után végül az egész csapat leutazott a Pantanal területére, ahol pár hét alatt megvolt a nyersanyag.

Fazendák és jaguárok

Reszket a levegő a sárguló fűtenger felett, a távolban a zebumarhák delelnek egy hatalmas pálma árnyékában, csak a farkuk és a fejük mozog ide-oda, ahogy igyekeznek távol tartani a rájuk telepedő légyfelhőket. Nehéz elképzelni, hogy hamarosan amerre a szem ellát, víz borítja majd a tájat, és a tanya (fazenda), ahol éppen arra várok, hogy a száraz forrás alábbhagyjon, csak csónakkal lesz megközelíthető. João Ronda, a gazda szalmakalapjával hessegeti el az arcáról a legyeket, és álmos, vékony hangon mesél az esős évszokról.

– Van, hogy két-három hónapig nem mozdulunk ki innen, mert nincs miért. Élelem van bőven, a marhák vigyáznak magukra, minket meg megesz az unalom. Nem is olyan egyszerű olyankor eljutni a városba: csónakkal, traktorral és busszal, ha min-

den jól megy, három nap alatt Cuiabában vagyunk. Aztán ott meg mit csinálunk?

A marhák feletti pálmafára jácintkék árak szállnak, a parázon sercegő hússzeletek illata hozzánk ér, és mindezt meglepő csend övezi.

Késő délután kiballagok a házigazdával a ház mögé, a gépekhez. Van itt százéves traktor, autókározzéria-halmok, rozsdás szerszámhegyek, minden, amit három generáció gazdái használtak, majd eldobtak. João egy félig szétszerelt, piros traktorra mutat.

– Ahhoz értesz? Tavaly beragadt a kuplung, azóta nem értem rá megszerelni.

Hevesen rázom a fejemet, de gyorsan megnyugtat:

– Nem gond, a következő száraz évszakban eladom a marhák egy részét, és veszek új gépet. Tud-

ad, hogy már ötezer dollárért lehet kapni vadonatúj traktort? Igaz, hogy kínait, de mégis.

Alacsonyán jár már a Nap, mikor egy két foci pályányi sártengerhez megyünk. A marhák sötét csíkot tapostak a sekély tó köré, amelyet most kócsagok, jabiru gólyák és rózsás kanalasgémek százai pötytyöznek. Távcsovel jól látható, ahogy a nagyobb gólyák kilós harcsákat dobálnak fel a levegőbe, hogy aztán eltüntessék öblös torkukban. A kanalasgémek és kisebb gázlómadarak vegyes csapatokban szűrnek a tocsogó pangó vizét, míg a magasban bóbítás karakarak köröznek a gyengülő termikekben. João int, és a földre mutat, ahol pár négyzetméternyi területen tapír, mocsári szarvas és jaguár nyomai láthatók a sárban. Láthatóan felélénkül, ahogy mesélni kezd:

– Anyai nagyapám jaguárvadász volt, egész életében ezt csinálta. A keselyűk jelezték a farm tulajdonosának, hogy az egyik marhája már nem él. Akkor hívták nagyapámat, aki lóháton, puskával és egy farka kutya segítségével megkereste és lelőtte az oncát (jaguárt). A sikerdíjakból és bőrök eladásából gond nélkül megélt, ráadásul ő volt a vidék legmenőbb fickója. A jaguárvadászokat általános tisztelet és megbecsülés övezte akkoriban, nem úgy, mint most, amikor börtönbe is kerülhetsz, ha megtalálják nálad a nagymacska bőrét.

Persze elárulja, hogy ő is, meg a szomszédai is a hagyományos módon oldják meg, ha a jaguár rákap a zebukra. Bár a kutya farka kíséretében belovagoló, marcona jaguárvadász alakja már a múlté, a keselyűk lepte, ötszáz dollár veszteséget jelentő

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA
AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

CSÚCSFORGALOM A TRANSPANTANEÍRA TÖLTÉSÉN

Az esős évszak végén a vizek egészen az út széléig kúsznak, és az állatok mint az árvízi menekültek békésen megférnek egymás mellett. A képen vízidisznó, jacaré-kajmán és örvös csája várja, hogy nagyobb területen mozoghasson

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

A LEGNAGYOBB ÁRVIZEK SOKSZOR MÉG A BURKOLT UTAKAT IS ELLEPIK

– aki pedig elakad, az vagy elgyalogol
40-50 km-t egy traktorért, vagy megvárja,
amíg 2-3 hét múlva visszavonul az ár

A PANTANALI CSIKÓS SZILAJ FAJTA – a lova szintúgy. A traktorok és terepjárók népszerűsége ellenére sok szegényebb, vagy éppen hagyományörző pantaneiro inkább felnyergel, és úgy tereli a marhát, jár át a szomszédba, utazik a távoli talponállóba. Ami Európában bűnös felelőtlenség, az itt természetes: mezítláb, egy kézzel, vadul

FOTÓ: MÁTÉ BENCE

marha látványa egyből megtorlást eredményez: fegyverrel, csapdával, méreggel. Pedig lenne alternatíva, hisz komoly nemzetközi szervezetek ígérnek – és adnak is – kárpótlást azoknak a gazdáknak, akik szerződésben vállalják a jaguárok védelmét, a lehetőséggel mégis kevesen élnek. Ennek több oka is van: egyrészt a kárpótlást az átlagos piaci árhoz igazítják, és egy valamirevaló pantaneiro meg van róla győződve, hogy ő ennél jóval többért tudná eladni a húst. Másrészt a büszke, független helyiek megalázónak tartják, hogy természetvédelmi társaságok meg „városi tudósok” szóljanak bele a gazdálkodásukba.

FOTÓ: H. BEDOUIN ARON

ŐRSZEM

Az egész kontinensen elterjedt üregi bagoly más állatok elhagyott üregeiben költ, és nappal is aktív

Sokak szerint nincs ok az aggodalomra, hisz a Pantanalban a jaguárok egyedsűrűsége még mindig az egyik legmagasabb a világon, de még konzervatív becslések alapján is a 2600 gazdaság több mint kilencmillió marhája előbb-utóbb eléri azt a szintet, ahol megfelelő szabályozás híján a nagymacskák élettere véglegesen eltűnhet.

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

ÁRKON-BOKRON ÁT. A Pantanal belső területein megszokott utazási mód az ilyen. Amikor a víz már túl mély a traktornak, csónakkal utaznak tovább: valahogy el kell juttatni a gázolajat és az alapélelmiszereket a távolabbi tanyákra...

Ár és sár

Míndez nem zavarja kísérőmet, akit láthatólag feldobott a jaguártéma, és visszatérve háza árnyékos tornácára, már családfájáról mesél. Ősei a 19. században érkeztek ide nincstelen bevándorlóként, és a mocsárból kijelöltek maguknak egy 2800 hektáros „telket”, ahol marhatenyésztésbe fogtak, és amelyet generációkon át védtek emberektől és jaguároktól, miközben pedig ők, maguk tökéletesen alkalmazkodtak a Pantanal szavannájához. João szerint az iteniek már annyira részesei a környezetnek, hogy saját nyelvük is van. Lelkesen magyarázza, hogy az életüket meghatározó áradások kapcsán mennyi, csak a Pantanalban használatos kifejezés létezik a sár. Egyedül a száraz, kemény sárnak három fajtáját különböztetik el (lama, barro és lodo), de aztán van a marhák által kitaposott sima, nedves sár, a maiado és ugyanennek a barázdált, patalenyomatatos változata, a brocoto. A saras évszak neve cheia, és ilyenkor a derékig érő víz alatt lapuló agyagos, csizmamarasztaló sár neve brejo, míg az iszapos, fekete típus a nedrao...

Bár az Egenlítőhöz igen közel helyezkedik el, a Pantanal életét mégis évszakok határozzák meg. Ne gondoljunk itt meleg nyárra meg hideg télre, inkább a trópusokra sok helyütt jellemző esős és

száraz évszak kettősségére! Október–november tájékán a Pantanal fölé megérkeznek az első esőfelhők, amelyek változó intenzitással öntözik a területet egészen május–júniusig. A Paraguay folyó, amely a terület fő vízvezetője – bár jelentősen megárad, mégsem tudja elvezetni a nemritkán 1200–1500 mm csapadékot, amely a Portugália-nagyságú, sekély medencét 1–5 m mély vízzel borítja. Az egyedüli, szárazon maradt területek a síkságból éppen csak kiemelkedő, lapos, erdő borította szigetek, amelyek ilyenkor menedéket nyújtanak mindenféle élőlénynek, köztük a számtalan zebumarhának. Az ebben az időszakban állatlesre érkezőnek nehéz dolga van, mert a közlekedés ilyenkor szinte teljesen megáll. A hatalmas vízfelületeket borító vízjácint és óriás vízililiom miatt motorcsónakkal nem halad gyorsabban az ember, mint – mondjuk – lóval, így a menedéket nyújtó magaslatokra körülményes az eljutás. Az esős évszak vége felé a vízfelületek összezsugorodnak, elpárolognak a trópusi nap alatt. A repedezett, kérges sár sokáig megőrzi annak a sok száz állatfajnak a nyomait, amely ilyenkor az itatók és az út menti árkok köré gyűlik. A visszahúzódó árvíz helyén egyből ki-

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

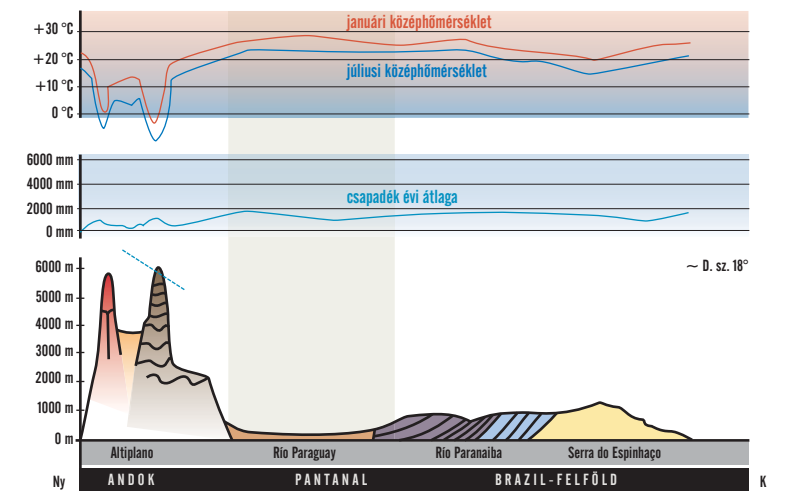

A RONDA-TANYA BEJÁRATA

Ha a városból hazatérnek, a főút mellett hagyják az autójukat, és traktorral folytatják; ezt egy óra zötykölődés után leparkolják a vízparton, csónakba szállnak, és három órát eveznek a lápvilágban. Utána még fél óra gyaloglás, és már otthon vannak

DÉL-AMERIKA KERESZTMETSZETE

A déli szélesség 18°-a mentén

zöldül, és hamarosan derékig érő, aransárga kalászokat érlel a vastag szárú perje. Mintha csak az észak-amerikai prérin járnánk, végeláthatatlan fűtenger vesz körül, a hófehér gomolyfelhőkkel teleszórt égbolt pedig ragyogó-kék kupolaként óvja a ritka természeti csodát. Ez az időszak a Pantanalban minden szempontból csúcsezon, a vadon élő és a háziállatok egyaránt most fialnak, és a látogatók tömegei is megérkeznek, az élet pedig továbbra is mindenhol a víz körül forog. Sokan az af-

rikai szavannák jól ismert aszályos hónapjaihoz hasonlítják a Pantanalban a száraz évszak végét, amikor a kevés megmaradt tocsogó mélyén nyüzsgő halakat jabiru gólyák és halászsasok aprítják, a kajmánok pedig egyik kiapadt vízfolyásból a másikba vándorolnak; amikor minden élőlény lélegzet-visszafojtva várja az esős évszak kezdetét jelző első mennydörgést. Ez rendszerint időben meg is érkezik, és a vidék poros, sárga horizontja hetek alatt kizöldül, a víz pedig emelkedni kezd.

Feltároló vízivilág

A világ legnagyobb vízeselőhelyeként ismert terület harmada Bolívia és Paraguay területén fekszik, a brazil rész pedig szinte teljes egészében magántulajdonban van. A nemritkán több ezer hektáros birtokokon leginkább szarvasmarhát tartanak, bár a peremvidékeken újra és újra megpróbálkoznak szójjával és kukoricával. Az UNESCO Világörökség-listáján is helyet kapó területre a legnagyobb veszélyt, mint mindig, most is az ember jelenti. A vízrendszerbe kerülő műtrágyák, rovar- és gyomirtók, a veszélyeztetett állatfajok gyűjtése és elejtése, a területen folytatott aranybányászat szennyező anyagai és a brazil kormány véget nem érő terveit, hogy valamilyen módon megrendszabályozzák és egész évben járhatóvá tegyék a hatalmas mocsárvilágot,

mind bizonytalanná teszik a lápvidék jövőjét. Az egyik legnagyobb beruházás egy út lett volna, amely átszeli a teljes Pantanal északról délre. Az 1970-es években elkezdett építkezés emberleleteket és dollármilliókat követelt, végül a 142. kilométerkőnél alig tíz év múlva abbamaradt. Bár a katonai diktatúra sosem vallotta be a kudarc okát, a helyiek mind egyetértenek abban, hogy végül a víz győzött, egyszerűen elmosta az utat, akárhányszor újraépítették. A mérnöki tervezés akkoriban köszönőviszonyban sem állt a környezetvédelemmel, így történhetett meg az, hogy a Transpantaneira építéséhez az anyagot a nyomvonal mellől emelték ki: a legmagasabb árvízszint fölé kellett érnie az útburkolatnak, így annak teljes hossza mentén egy

3-4 méter magas „gátat” emeltek, amelyhez a földet kétoldalt bányászták ki, gyakorlatilag kettévágva a teljes területet. Az áradások az utat rendszerint a kisebb-nagyobb vízfolyások felett bontották el, a réseket az évek során a helyiek gerendákkal és pallókkal hidalták át. Így született meg a Transpantaneira mai képe, amely önmagában is turistalátványosság: vörös színű, köves-poros út, ahol két autó csak lassítva tud egymás mellett elhaladni, az elejétől a végéig 122 fahíddal, amelyekkel áthaladva felgyorsul az ember szívverése. Az akkori környezeti katasztrófát mára kiheverte az élővilág, sőt, a turistákkal együtt hasznot is húz belőle, hisz a száraz évszakban a kevés itatóhoz és tocsogóhoz hasonlóan a Transpantaneira két oldalán

húzóó árok sem szárad ki, így adott a szafarihanulat, amikor az autóból szinte karnyújtásnyira éli életét a mocsárvilág apraja-nagyja. Az esős évszakban is érdemes végigautózni az úton, mert ilyenkor a víztömegből kiemelkedő úttestre gyűlnek össze az úszástól vagy gázolástól kifáradt állatok.

A Pantanal északi, Brazíliához tartozó területeinek fővárosa Cuiabá, ahonnan egyórás autótúró Pconé: itt kezdődik a híres-hírhelet mocsári autópálya, hogy aztán 142 kilométerrel délebbre, Porto Joffre poros és apró faluja mellett érjen véget. Innen már csak vízen lehet továbbközlekedni, a Cuiabá folyón motorcsónakkal, majd a Paraguay folyón komppal 3-8 nap alatt jut el a bevállalós utazó a déli területek fővárosába, Corumbába.

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

A MARHAHJTÁS KEMÉNY MUNKA, DE JÓL FIZET

Egy-két hetes, szabadban alvós, marhaterelő munkából utána néhány hónapig megél a család. A marhák csak évente-kétévente kerülnek emberközelségbe, így kezelésükre a legalkalmasabb eszköz a „pantanal korbács”, azaz a bal kézben látható, 5-6 m hosszú vaslánc, a végén szögcsővel fonattal

A PANTANALI GULYA

A fáma szerint eredetileg a pantanali marha könnyebb szállíthatósága érdekében álmodták meg a brazil kormányok a terület úthálózattal ellátását

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

BÁR AZ ÓRIÁSTUKÁN A BÉKÁTÓL ÉS MADÁRFIÓKÁTÓL AZ ÓRIÁSSZÖCSKÉIG MINDENT MEGESZIK, a szíve mélyén gyümölcssevő. Az újabb kutatások arra utalnak, hogy a csőr, amely a madár testfelületének átlagosan 40%-át adja, üreges kiképzésével és anyagával fontos hőleadó eszköz

A Pantanal vízi útján

A Paraguay folyón alacsony a vízállás, sok helyütt homokpadok, törmelékszigetek között kanyarog a hajózható útvonal. Bár a komp nem áll meg éjjel sem, a számtalan kikötés és áruakodás miatt lassan halad. A helyiekhez hasonlóan én is kifeszítem a függőágyamat a két korlát közé, és a szemöldökre csúsztatott szalmakalap alól nézem a folyó partján magasodó sűrű bozótost. Bögőmajmok zendítenek rá késő délutáni koncertjükre, a víz felett hangosan rikácsolva papagájok kergetőznek, a napsütötte homokpadokon pedig méteres kajmánok napoznak mozdulatlanul, és csak akkor csúsznak kelleetlenül a vízbe, ha a hajó túl közel halad el előttük. A folyón alig van forgalom, az is inkább az elegánsan kiöltözött külföldi és vidáman átkiabáló, szalonspicces brazil horgászokat szállító motorcsónakokból áll. Néha leelőzünk egy nálunk is lassabb teherhajót, a parancsnoki híd árnyékában bronzbarna, félmeztelen alakok ülnek és néznek komoran a komp utasaira, csak találgatni lehet, merre tartanak, mit szállítanak. Este hamar besötétedik, de a hajónkon az élet csak most kezdődik. Éjjel körül az egyik vízparti tanyánál megállunk: görnyedt, idős ember kapaszkodik fel a fedélzetre, a sze-

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

JABIRU GÓLYA LANDOLÁS KÖZBEN

A neve egy brazil őslakos törzstől ered, jelentése „dagadt nyakú”. A kiszáradó vízállások körül gyakran több százas csapatokban tizedeli a bomlásnak indult haltetemeteket, ezáltal fontos köztisztasági feladatot lát el

A FOLYÓKTÓL MÉG 50-100 KILOMÉTERRE IS GYAKRAN VÍZ ALÁ KERÜLNEK TELEPÜLÉSEK

Ilyenkor a helyiek kedvenc szórakozása, a kora esti sörözős-rumozós focimeccs is elmarad (legalábbis a focimeccsrésze), hisz a pályát méteres víz borítja. A boltba ezalatt csónakkal járnak a háziasszonyok

JÁCINTKÉK ARAPAPAGÁJOK. Az erősen veszélyeztetett faj egyik utolsó élőhelye a Pantanal. Sok helyi vendégház és szafarhotel helyez ki fészekodúkat és élelmet, hogy a közelben tartsa a Föld legnagyobb papagáját

mélyzet pedig készségesen segít neki felpakolni a poggyászat: két szatyrot és négy, keservesen bégető kecskét. A kecskéket a korláthoz kötik, a bácsi körbepukálja a nála levő három üveg meleg sört. Másnap reggelig még számtalan megálló következik, félálomban hallom az emberek kiabálását, a régen látott barátok üdvözleteit, a rakomány zörgését; mire kivilágosodik, megtelik a fedélzet a lápvilág népével, a napszitta, kérges kezű pantaneirókkal. A harmadik nap a kecskéket a komp tetejére száműzik, patáik folyamatosan csúszkálnak a bádoglemezen, miközben a fedélzeten és alatta alig lehet mozdulni a tömegetől. Az egyetlen külföldi vagyok vagy száz helyi között, ennek öröme a komp legtávolabbi sarkából is kézzől kézre adva küldenek felém kétes állagú, sült húsdarabokat, marék diót, fél narancsot vagy egy műanyag pohárban kétujjni, szürkés színű szeszt. Az információ pedig, hogy ízlett-e az ajándék, ugyanúgy indul vissza a feladóhoz, szájról szájra. Zsong és nyüzsg az egész komp, mire az ötödik nap Corumbába érünk. A hajón megismert függőágy-szomszédom, Rafael karon fog a kijáratnál, és egy ott várakozó teherautóhoz vezet.

– Ugye nem gondolod, hogy egyedül vágsz neki ennek a porfészeknek? – és nyomatékosan a lába

mellé köp. – Gyere inkább velünk a szüleimhez, itt laknak, nem messze.

Hatórás, gerinctömörítő terepjárázás után meg is érkezünk. A szülők asztalosműhelyt üzemeltetnek a Pantanal déli határánál. A marhatenyésztéssel felhagytak, mert nem volt kifizetődő kétszáz hektáron legeltetni, azóta próbálkoztak faiskolával, bányászattal, végül a bútorgyártásban leltek új irányt. Egyetlen fiuk kertész az egyik legnagyobb pantanali ökohotelben, ahol rendes fizetés mellé ételt-szállást is kap, igaz, évente csak kétszer tud hazalátogatni az alig 60 km-re fekvő szülői házba.

– Gyönyörű ez a vidék, imádom! – szólal meg Rafael, akivel este kicsónakázunk piráját fogni a közeli patakra –, de azért szívesebben laknék a fővárosban, vagy épp Rióban. Ott is sok a turista, és jóval magasabbak a fizetések. Összeszednék egy halom pénzt, és megnyitnám a saját szafariközpontomat itt, a Pantanal vizén. Ezzel a kertészkedős állással nincs sok esélyem jól házasodni.

Álmodozását egy óriás vidrapár zavarja meg: hozánk hasonlóan a helyi halakra vadásznak. A felénk boruló fa tetejéről óriástukán hívja párját, a csónak aljában pedig vöröshasú piráják gyűlnek az esti vacsorához.

– Ez a Pantanal, itt lépten-nyomon találkozni állatokkal.

FIATAL HATÖVES TATU

Húsáért gyakran vadásszák, a kicsinyeit pedig háziállatnak hazaviszik, mint a képen is látható, egy tehenészet épületei között nyugodtan mászkáló egyed

HALPUCOLÁS A PARAGUAY FOLYÓN

A piráják a híruk ellenére nem jelentenek különösebb veszélyt az emberre, csak erősen vérző sebbel nem ajánlott köztük fürdeni (lent)

Vadvízország vonzása

A Pantanal évről évre egyre több látogatót vonz. Terjed a hír, a marhatartó fazendákból hotelek lesznek, az áruszállító teherautókat nyitott szafarikocsikká alakítják át. Bár kétségtelen, hogy ez az egyetlen kiút, a szakemberek mégis óva intenek a túl gyors fejlődéstől. A párját ritkító természetes állapotot a hatalmas magánbirtokok rendszere és a mindent elborító, rendszeres árvíz mentette meg eddig az embertől, de ez nem lesz mindig így. A világ gazdaságilag egyik leggyorsabban fejlődő országaként Braziliának hamarosan lesz rá lehetősége, hogy megszelídítse ezt a vad vidéket, tengeri hajózásra alkalmassá tegye a Paraguay folyót, befejezze a Transpantaneira építését, vagy éppen aranybányákra és olajvezetésekre adjon létesítési engedélyeket. Az oda látogatókon és a helyieken egyaránt múlik, hogy ne így történjen, és a jaguárok, jabiru gólyák, anakondák, arapapagájok, vízidisznók, piráják és még számtalan más állat és növény továbbra is háborítatlanul élhessen a Pantanal árvizei alatt és felett. ☺

DIVAT ÉS VALÓSÁG

CSÁNGÓK ITTHONRÓL ÉS TESTKÖZELBŐL

⊕ SZÖVEG: KOKAS ANNA, KÉP: KÁLLÓ PÉTER

Akármennyire is kerülni akarod, viszonyítasz! A saját városi életedet az ő vidéki létükkel. Nincs benne semmi különös. Emberek, akik falun laknak. Romániában. Kissé az isten háta mögött – minden szempontból. Nem tudják pontosan, mit jelent csángónak lenni. Nem tudják, mit jelent magyarnak lenni, vagy románnak. Egy biztos: katolikusok. Hamarabb mondják ezt magukról, mint a magyarromán csángó szöveget. Fogalmuk sincs, mi az. Nem beszélnek feltételes módban. Nem mondják, hogy kéne. Legalábbis nekem nem. És azért az számít, hogy nem panaszkodnak a városból érkezőnek. Hanem azt mondják: van. Ló, ökör, föld, víz, két láb, két kar, ujjakkal. Néha egyikből-másikból kevesebb. Azt mondják, hogy nem számít, hogy épp nincs víz, mert május óta nem esett. Csak a falu kútjából tudnak inni. Nem számít, hogy kevés a termés. Nem számít, hogy a gyerekek valahol Olaszországban, Afrikában – mindenestre olyan helyen dolgoznak építőmunkásként, amit még csak elképzelni sem tudnak. És az sem, hogy nem látták a legkisebbet már vagy négy éve. Nem mondják, hogy bárcsak itt lenne! Azt mondják, nincs itt. Punktum. Csak egészség legyen, nem?

Te meg jössz a városi fotós-őrültségeddel. Nyomkodod a gombot, meg bepopogatsz ide-oda, meg a búcsú napján a nagymisén, ahol senki sem érti, hogy mit találsz az ő hétköznapi, jelentéktelen életükben izgalmasnak. Bambán mosolyogsz, próbálsz megérteni valamit, és közben akarva-akaratlan nyomott hagysz bennük. Mint abban a 8-10 éves, csillogó szemű kisrácban, aki a papírsárkányával játszik a patak partján a többiekkel. Még sosem látott ilyen fényképezőgépet élőben, és boldog attól, hogy észreveszed, hogy foglalkozol vele. És nem azért, mert nem szól hozzá senki, vagy mert nem tudja, mi az a fényképezés.

Aztán, amikor beülsz az autódba, elmész és otthagysz, ő fényképezőgépet formál a kezéből búcsúzól. Te pedig mész haza: fürdőkád, sorozatok, internet, facebook...

TÉRKÉPES HELYMEGHATÁROZÁS

Túl a Keleti-Kárpátok vízválasztóján: innen sokak útja nyugat felé vezet, csak kérdés, hány határon át? (jobbra)

Csángó? Magyar? Csángó magyar?

A „csángó” megnevezés – a legelfogadottabb magyarázat szerint – eredetileg egy negatív sztereotípiából alakult ki: abból a feltevésből, hogy ők a székelységből kiváló, elkóborló csoport. És e megnevezés határozottan nem önmeghatározás, hanem az őket körülvevő etnikai csoportok véleményének térnyerése a köztudatban, melyet a 20. század számottevő kritikai megjegyzés nélkül tett magáévá.

E megnevezés határozottan nem önmeghatározás, hanem az őket körülvevő etnikai csoportok véleményének térnyerése a köztudatban...

A csángó terminus egészen a közelmúltig sértő gúnynévnek számított, melyet a környező román lakosság használt, s csak az utóbbi két évtizedben kezdtek a csángók ezt valamilyen emelkedett öntudattal magukra alkalmazni.

Magának az eredettörténetnek jól nyomon követhető a sorsa, mégis összességében torzító és leegyszerűsítő, mely számos félreértéshez szolgáltatott alapot. Most, hogy komoly tudományos erőfeszítések folynak a tévedések eloszlására, az „elszékelytelenedés” elméletének leáldozásával egyre-másra

hallhatunk a csángók „elmagyartalanodásáról”.

A csángók „magyarságát” persze lehetetlen számszerűen kifejezni (etnikailag sem egyszerű, korántsem egyértelmű), azonban érdemes körüljárni azt az utóbbi években megfogalmazódó hazai aggodalmat, mely a csángók mint magyarok „elvesztésének” háttérében húzódik.

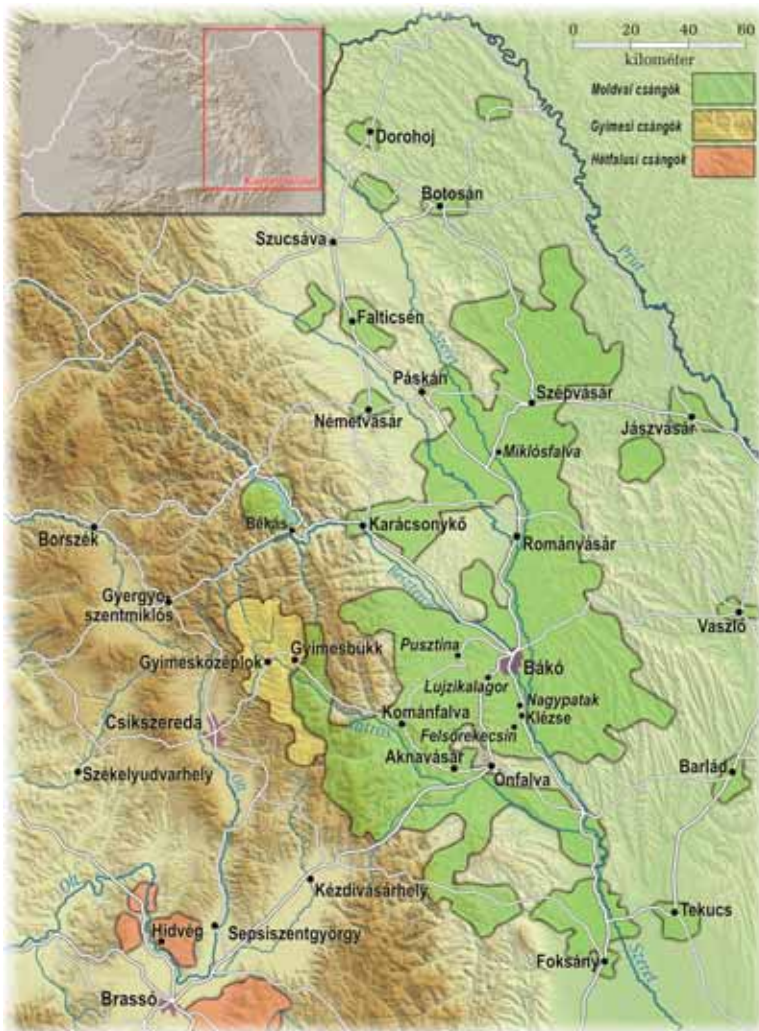
A dombok közt megbúvó mézeskalács házikók

A dombok valóban ott vannak, jó messze tőlünk. A csángók lakta területek a magyar–román határtól 10 órányi, viszontagságos autózással érhető el. Nem épp a tömegturizmus célpontja. A róluk szóló, és szinte egytől egyig romantikus-idilli hazai könyvek, megrendezésre kerülő fesztiválok alapján valami rég elvesztett természetközeli, harmonikus és már-már egzotikus mikrokozmosz képe tárul elénk. A színes fotográfiákkal gazdagított, elsősorban a bámulatba ejtően gazdag népművészeti és népzenei elemekre kihegyezett kiadványok láttán vágyakozni kezdünk a csángó-vidék után. Az ide látogató kutatók kiemelik a csángók kedvességét, vendégszeretetét, az egész környezetükre jellemző természetesség varázsát. A természet és az ember – vélt – szimbiózisa a mai, modern városlakó számára szinte felfoghatatlan. Kedvünk támad feladni addigi életünket, hogy e szerető családban élők, mosolygós, esténként együtt énekelgető emberek körében békére leljünk.

A róluk szóló, és szinte egytől egyig romantikus-idilli hazai könyvek, megrendezésre kerülő fesztiválok alapján valami rég elvesztett természetközeli, harmonikus és már-már egzotikus mikrokozmosz képe tárul elénk.

RÉGI MINTÁK

Bár a fiatalok mobiltelefont hordanak a farmernadrág farzsebében, az idősek számára a hagyományos népi interiőr és viselet ma is fontos identitáshordozó

Társadalmi rend

A 14–15. században a magyarok fontos szerepet töltek be a Moldvai Fejedelemség kereskedelmében, kézműiparában és közigazgatásában. A gazdaság vérkeringésében a magyarok és a németek szerepvállalása messze meghaladta azt a szintet, ami számárujukat tekintve várható lett volna. Kulcsszerepet töltek be a városfejlődésben, elismertségüket mutatja, hogy egyes településeken felváltva választottak egyszer magyar, egyszer román bírót. E határozott jelenlétnek a 16–17. század történései vetettek véget.

A csángó társadalmat a 18–20. században is a tagolatlanság és az alapvető társadalmi funkciók hiánya jellemezte. A hagyományos csángó faluközösség szigorú szabályok szerint behatárolt, kisebb csoportokra tagolódott – és tagolódik napjainkban is. A közösségnek csak az lehet teljes jogú tagja, aki házasságban él. A vénlegény vagy vénleány gúny és megvetés céltáblájává válik, marginális helyzetbe kerül. Megbízható szociális védőhálózt jelent a rokonsági szerkezet, a kiscsaládi-törzscsaládi összetartás. A szoros kapcsolattartást jól példázza a páratlanul gazdag, rokonságra vonatkozó terminológiai készlet.

A polgárosodás megkésettisével-hiányával függ össze, hogy a moldvai falvakat mind a mai napig pre-indusztriális jellegű családmodell jellemzi. A „szabad állampolgár” eszménye és az egyéni karrierépítés mint életcél még a mai, globalizált világ adta lehetőségek között sem tudott szervesen beépülni a gondolkodásba.

A katolikus egyház a legalapvetőbb intézmény; a falvak mindennapjai a vallási események, útmutatások, ünnepek köré szerveződnek. (A jelentősebb egyházi ünnepeken még a külföldön dolgozó családtagoknak is meg kell jelenniük). A plébános magasan felette áll a közösségnek, tevékenysége messze túlmutat a szokványos lelki gondozás teendőin, a családok belső életébe is joga van beleszólni. Véleménye sérthetetlen, aki azzal szembehelyezkedik, számolnia kell a közösség megvetésével.

Kényszerítő változások

A II. világháború után, az 1962-től végrehajtott kollektivizálás miatt az az idő tájt teljes egészében mezőgazdaságból élő csángóság körében komoly élelmiszerhiány lépett fel, s a fiatalok ipari központokban kerestek munkát. A legtöbb szülő komoly erőfeszítéseket tett azért, hogy gyermekeit román városi iskolákba járathassa. Ezáltal a felnövekvő generáció jelentős része kiszakadt a családi körből, szocializációja már nem itt, hanem román nyelvű, urbánus keretek között zajlott. E körülmény döntően hozzájárult a hagyományos csángó közösségek szétforgácsolódásához.

Az 1989-es rendszerváltás után új kihívással kellett szembesülniük. A nagy ipari létesítmények többségét felszámolták, miközben ezek akkoriban a csángó családok több mint felének jelentettek megélhetést. A korábban ingázó munkavállalók zöme visszakényszerült a falujába, ám sokan közülük külföldön találtak állást.

A helyben maradók a munkanélküliség állandó fenyegetésével néznek szembe, pusztán mezőgazdaságból csak kevesen tudnak megélni, a csángó falusi ipar pedig kizárólag a helyi közösség szükségleteire korlátozódik. A modernizációs készség gyengeségét mutatja a gorzafalvi fazekasok példája, akik a fellendülő turizmus generálta megnövekvő kereslet dacára csak a téli hónapokban, vagy esős időben ülnek le a fazekaskorong mellé. A kézművesség tudománya apáról fiúra száll, kevesen mennek más falvakba vagy városokba új technikákat tanulni.

Az 1989-es rendszerváltás után új kihívással kellett szembesülniük. A nagy ipari létesítmények többségét felszámolták, miközben ezek akkoriban a csángó családok több mint felének jelentettek megélhetést

HARMÓNIÁTÓL MENTES KÜLSŐSÉGEK

Bár e táj, a „Csángóföld” – itthoni beágyazódása szerint – a nehéz sorsú, ám romlatlan helyszínek egyik emblemikus terepe, e vidék valójában semmiben sem különbözik a Kárpátok térségének elzártabb, fejletlenebb, mezőgazdaságból élő területeitől. A falvak rendezett képe a régmúlté, a patakparton műanyag halmozódik. A hulladék persze régen is a meder szélére került, hogy az áradás majd elvigye, csak épp abban még nem voltak „örök darabok”...

„Ahol kimaradt a nemzetépítés, ott nem beszélhetünk nemzeti identitásról”

Ezt Kántor Zoltán a Balkánon élő románokkal kapcsolatban jegyzi meg, de ugyanez elmondható a csángókról is. Az európai polgári nemzetépítés folyamatában kulcsszerepet töltött be a polgári értelmiség. A török inváziót megelőzően virágzó moldvai magyar értelmiségnek a 19. századra hűlt helyét találjuk, így hiányzott az a társadalmi bázis, ami az etnikai tudatot és az érdekérvényesítés gyakorlatát kialakíthatta volna.

A magyar és a román politikai elit nemzetépítési gyakorlata a 19. század közepe óta egymás ellenében fejlődött. Ennek folyományaképp a két nemzet tagjai hajlamosak magukat a másik ellenében meghatározni. A moldvai csángókat mindkét politikai elit szerette volna hozzá tartozónak beállítani.

Egy társadalom azonosságtudata szorosan összefügg csoportjainak közös történeti emlékezetével. A csángó közösségek történeti emlékezete kirívóan eltérő képet mutat nemcsak a tömbmagyarsághoz, de a kisebbségben élő többi

A csángó közösségek történeti emlékezete kirívóan eltérő képet mutat nemcsak a tömbmagyarsághoz, de a kisebbségben élő többi magyar csoportéhoz képest is.

magyar csoportéhoz képest is. Mind a mai napig kronológiailag rendezetlen, tagolatlan és mitikus jellegű, nehezen érthető egyveleg. A magyar nyelvű iskolarendszer fejletlensége miatt a történetek elsősorban családi körben, szájhagyomány útján terjednek, számtalan változatban, melyekben még a főszereplő személye sem mindig egyértelmű. Egyes elemek azonban

kiemelt szerepkörűek: például a magyar szent királyokról szóló történetek, a csodaszarvas legendája, vagy az álruhát öltő Mátyás király alakja.

A polgárosodás korában a román politikai vezetés komoly erőfeszítéseket tett a csángó történeti emlékezet hézagainak román elemekkel történő kitöltésére, illetve a magyar vonatkozású emlékezet meggyöngyítésére. A román iskolarendszer, a magyar nyelv használatának tiltása, ördögtől valónak bélyegzése, vagy a magyar szent királyokat ábrázoló alkotások elutasítása hatékony eszköznek bizonyult.

DACIA PIHEN, HOSSZAN

A kisebb és eldugottabb csángó falvakat messze elkerülte az infrastruktúra-fejlesztés. Messze vagyunk az aszfaltzott utaktól, messze a benzinkút. A nyers erő még számít – a kerékpártekerésben, a kétékezi munkában és az igavonásban is (jobbra)

Nyelv, vallás, szülőföld

A csángók a 19. század végéig középkorias jellegű etnikai azonosságtudattal rendelkeztek, mely nem tulajdonít túl nagy jelentőséget az anyanyelv kérdésének. A Magyarországról érkezők közül sokan megdöbbenve tapasztalják, hogy a csángókkal csak komoly nehézségek árán tudnak szót érteni – „köszönhetően” a nyelvhasználat archaikusságának és a nagyszámú román jövevényszónak. A hazai és a moldvai magyar nyelv az évszázadok során eltérő fejlődési pályát járt be, az itthon az 1770-es évektől kibontakozó nyelvújítási mozgalom pedig a megérthetlenségig eltávolította a tömbmagyarság nyelvét a csángó magyartól.

A nyelvvél ellentétben a közösségi identitás szimbolikus értékű eleme a felekezeti hovatartozás,

A nyelvvél ellentétben a közösségi identitás szimbolikus értékű eleme a felekezeti hovatartozás, mely a csángók esetében a római katolikus egyház, szemben az őket körülvevő román ortodoxiával.

MEGTARTÓ ERŐ
Csángóföldről nem is beszélhetünk igazán, hiszen a csángók valójában kisebb-nagyobb katolikus szigeteken élnek. A vallási események és maga a pap személye is meghatározó a közösség életében

tozás, mely a csángók esetében a római katolikus egyház, szemben az őket körülvevő román ortodoxiával. Igen szoros szálak fűzik őket a szülőföldhöz, ezen belül pedig a szülőfaluhoz. Ez a szűk kötelék biztonságos, átlátható környezetet jelent, a csángók haza-képzete elsősorban erre a régióra vonatkozik. Magyarország felé azonban – például a nagy távolság okán – nem mutatható ki körükben érzelmi kötődés.

Az 1989-es rendszerváltás hirtelen változásait a csángó társadalom nehezen tolerálta, valóságos identitásválságot idézett elő. Míg a Kárpát-medencei magyar ajkú kisebbségi csoportokban a hagyományos népi kultúrát fokozatosan kezdte felváltani egy új, magyar nyelvű populáris kultúra, addig a csángóknál a kulturális élet kiüresedése, szegényedése figyelhető meg. A városi környezetben felnövekvő, új generációk mind kevésbé érdeklődnek a hagyományos folklór iránt, és egyre divatosabb körükben a román populáris kultúra.

KEMÉNY MUNKA

A városlátogatás ajándéka a lábon. Nem épp erre a terepre tervezték, de ha már megvan a görkocsolya, nem maradhat kihasználatlan. Mindenesetre sokkal feltűnőbb, mint szinte akármelyik, Kárpátokon túli városban, amelyek közül a nagyobbak fejlettsége – ismét csak meghazudtolva az itthoni sztereotípiákat – korántsem marad el az erdélyi településektől. Az ipari parkok, jelentősebb beruházások és infrastruktúra-fejlesztések már legalább egy évtizede jellemzik e vidéket, de ma már az uniós pénzek is bőven érkeznek, felhasználásuk látványos. Ehhez képest igazán nagy a kontraszt a rurális helyszínek egy helyben toporgását látva

Az aktuális mérleg

A rendszerváltás utáni hazai nemzetpolitikának fontos elemévé vált a trianoni békeszerződés elutasításának hangoztatása. Ezzel együtt a határon túli magyarság sorsának kérdése is helyet kapott a mindennapi politikai retorikában, mely hozzájárult a romániai magyarság helyzetének egyre erősödő átpolitizálódásához. 2001 júliusában lépett életbe az Országgyűlés által megszavazott státustörvény, melynek értelmében lehetőség nyílt a romániai magyarok számára magyarigazolvány megszerzése. Ez munkavállalói, egészségügyi és oktatási előnyökhöz segítette a hazánkba érkező határon túli magyarokat. Kissé paradox módon csángók is előszeretettel igényeltek ilyen papírokat, holott lakóterületük valójában mindig is kívül esett a történelmi Magyarország területén.

A folyamat következő lépése a határon túli magyarok számára kettős állampolgárság megszerzését lehetővé tevő 2011-es döntés volt. Ez – a számos személyes lehetőség mellett – politikai szinten érezhetően kielezte az amúgy is feszült viszonyt az ottani magyarok és a többségi népesség képviselői között.

A határon túli magyar közösségek magyarságának hangoztatása hatékony eszköznek bizonyul a hazai nemzeti identitástudat erősítésére. Ám hogy ez a folyamat mennyiben járul hozzá a szóban forgó közösségek boldogulásához az adott állam társadalmi és gazdasági viszonyai közt, úgy tűnik, sok nyitott, éles kérdést tartogat a közeljövőre nézve.

A csángók nem mutatnak túlzott érdeklődést Magyarország iránt, legtöbbjük csupán a munkalehetőséget látja benne, bár az utóbbi években hazánk ebből a szempontból egyre veszít vonzerejéből. A szülőföldtől való elszakadásra vállalkozók lehetőség szerint szívesebben választják a jóval kedvezőbb kereseti lehetőségekkel csábító, tőlünk nyugatabbra fekvő országokat. ⊕

TOTES GEBIRGE

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: NAGY BALÁZS

AZ ÓPERENCIÁN TÚL,
AZ ÜVEGHEGYEKEN INNEN

És valóban. Ausztria közepén különleges hegység magasodik. A Kárpát-medence felől érkezve már épp túl vagyunk az Enns folyó völgyén (ober Enns, Óperencia határán), de még a legelső, gleccseket hordozó, jégtől csillogó hegység, a Dachstein előtt járunk. Vagyis az Üveghegyek már látszanak, közelségük kézzelfogható, de odáig nem megyünk. A Totes Gebirge már-már népmesébe illő helyszín, épp az egykor elérhetetlennek tűnő, mesés távolságok határán

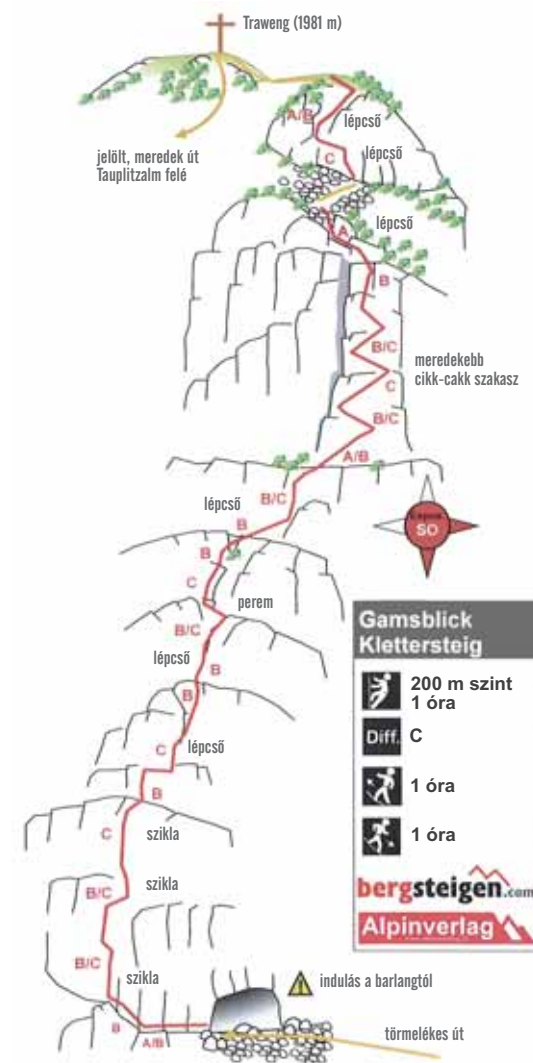
GYEREKJÁTÉK
A Traweng szirtjéről a központi karsztrvidék képe tárul elénk

Ház a sziklaszirt alatt

1933. Az ifjú Harrer úr az 1984 m-es Traweng szikla-falai alatt ülő, kis menedékházban ütötte fel szállását. Nemcsak néhány napra, hanem három nyáron is ez létezésének bázisa – közben persze Grazban geográfusnak tanul. Hihetetlenül elszánt és céltudatos. Az 1600 m-en fekvő épülettől egy szűk órányi gyaloglásra magasodik, 2028 m-es Sturzahn sziklatúje mindennapos tevékenységének tárgya. De vajon megéri-e hónapokig egy függőleges, sőt áthajló meredély megmászásán fáradozni? Ez maga a cél, vagy csupán egy eszköz?

Ráadásul maga a sziklatorony nem is tűnik olyan ördögi kihívásnak. (Persze lentről, a völgyből nézve.) A feladat nagyságával akkor szembesülünk, ha mi is nekivágunk a szomszédos falnak. Mert ma már megtehetjük, és Harrer függőleges birodalmába kapaszkodhatunk – mint ahogy szinte mindenki, aki vállalkozik a frissen elkészült Gamsblick-klettersteig mászására. És ekkor érezzük igazán az első, magányos itteni hódító teljesítményét! Mi csak a Sturz kistestvérének 200 m-es, függőleges

szikláján kapaszkodunk (a kiváló vezetőségű drótköteleket fogva) egy órán át, ám Harrer sziklatúje még mindig fölöttünk magasodik, falának magassága valahogy nem akar csökkenni... Izzó tenyérrel érzjük el a keleti fal tetejét, de elménk azért tisztá anynyira, hogy végiggondoljuk: Harrer egykori menedéke és a mára megszaporodott környező hegyi szállások adták össze a pénzt (forintban többmillió összeg), hogy 2012 augusztusában átadhassák a nagyközönségnek e vasalt mászóutat – ingyenes használatra. Hogy közben adózhassunk a legendás Heinrich Harrer (1912–2006) emlékének is, aki itt, a Sturz megmászásával edzett a svájci Eiger hírhedt északi falának első meghódítására, majd vezetett az útja 1939-ben a Himalájába, a Nanga Parbat Diamir-falára, aztán indiai brit fogságba, onnan megszökve végül 1946-ban át Tibetbe, hogy a fiatal dalai láma egyik legfontosabb, nyugati társa legyen. A Hét év Tibetben eseményei az ő életének valós történései.

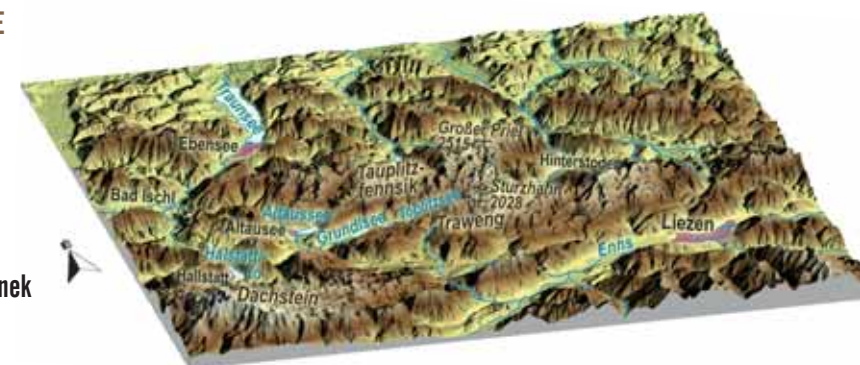

A KÖZEPES NEHÉZSÉGŰ, VASALT MÁSZÓÚT RÉSZLETES TÉRKÉPE

MÁSZÁS A GAMSBLICK-KLETTERSTEIGEN

A háttérrel végig Harrer edzőterepe, a Sturz sziklatornya adja (jobbra fent)

A TOTES GEBIRGE és környékének domborzatmodellje (jobbra)

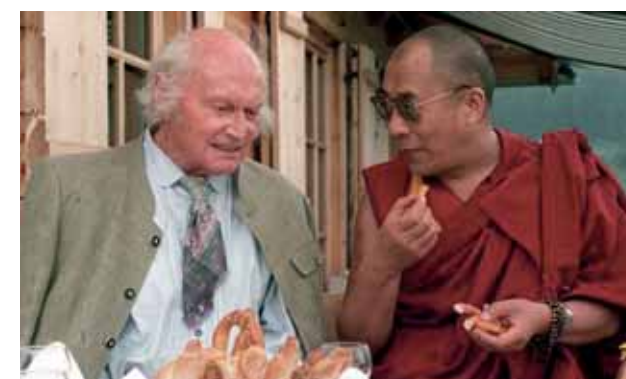

A cikk megjelenésének támogatója:

HOTEL BERGHOF TAUPLITZALM

Foglalás és információ: Tömösvári László, Tel.: +43-3688-2325. Mobil: +43-664-385-9773, Honlap: www.berghof-tauplitz.at, E-mail: info@berghof-tauplitz.at

FOTÓ: PAUL RAMMELMÜLLER

HARRER ÉS A DALAI LÁMA
a 90-es években, alpesi találkozájukon

vény kocsijai dodzsemként egymásra csúsztak – komoly borulást okozva. Első látásra úgy tűnt, ez is benne van a programban, de mégsem. Kicsiny porzsem került a gépezetbe, de a sérültek ellátására nyomban bőrnadrágos-nadrágtartós különítmény érkezik – quadokon.

Persze a koros osztrák turistákkal csak óvatosan! Ha azt látjuk, hogy előttünk térnek rá a kiválasztott ösvényünkre, nem biztos, hogy valaha még utolérjük őket. A tempó sokszor elképesztő, de hát ők ilyen terepen szocializálódtak. És nézzünk a pólókra! Árulkodó, ha pl. az szerepel rajta: Graz Maraton 2012...

A turistaútvonalak – a kifejezett andalgóhelyeket leszámítva – nem itthoni parkerdős sétateretek. Vad mészkőhegységben járunk, és az amúgy is tagolt környezetben az útvonalvezetésnél a látványra törekvés mindig felülírja a kényelmet. A látvány pedig szinte mindenhol különleges. Alattunk 1000 méterrel mély, jégvájta völgyteknők húzódnak, mind közül az Enns völgye a legszembetűnőbb. A medencékkel és sziklaszirtekkel szabdaltságot fennsík fölött pedig még 1000 méternyi hegyvilág húzódik – fehér, kopár, különleges formakincsű mészkővidék, éles ormokkal, sziklapillérekkel, katlanokkal. És ne felejtsük el, hogy mindezek háttérben ott csillognak a Dachstein mészkőtömbjének maradék gleccserei!

A ZÖLDELLŐ TAUPLITZ-FENNSÍK
karsztos mélyedéseinek egy részét tavak töltik ki, körülöttük kis hegyi szállások épültek. Egykor a hegyi pásztorkodás színtere volt, ma a fő bevétel a turizmusból érkezik

BORULÁS AZ ERDŐHATÁRON

A Tauplitz-fennsík – az Üveghegyek és az Óperencia határán

A Grazerhütte, Harrer egykori lakhelye nyaranta ma is turistáktól hangos. Az ittléte óta eltelt 80 év az alpinizmus, a hegyjárás aranykorát hozta. Ám, míg akkoriban tehenek és hegyi gazdaságok uralták a füves terepet, ma...? Tulajdonképpen tehenek és hegyi gazdaságok. Csak az utóbbiak turisztikai vendéglátóhelyekként, hegyisport-, ill. síközpontokként gazdálkodnak, ám a jószágok a régiek: az aprólékosan tervezett és kivitelezett, tüchtig környezet ide vagy oda, a tehénveszély általános. Rafináltan vezetett villanypásztorok, autóvédő elektromos kerítések, csípősen rázó csapóajtók és kapuk – még a turistaútvonalak környékén is. Persze mindez csak ott, ahol legeltetésre alkalmas a hely. Itt pedig kifejezetten: a Totes Gebirge déli részén

1500–1600 m-en húzódó Tauplitz-fennsík teraszaként terpeszkedő karsztplatóján csak a tél kizárólag az emberé: az egyik legjobb alpesi sífutótérnek számít, így számos külföldi válogatott is itt edz.

Minden szervezett és rendezett. Akkor hol a kaland lehetősége? A személyes felfedezés varázsa? Azt, hogy e környék sem mentes az izgalmaktól, minden szép, nyári napon a mentőhelikopterek kihasználtsága bizonyítja. Épp egy hosszúköteles légimentés záróakkordjait figyeljük egy sziklagörgetegen ereszkedve a fennsík felé, amikor a plató menedékházait összekötő, szelíd hegyi útról (babakocsisétányról) tömeges nyugdíjassikoly és csattanás hallatszik. A kifejezetten idős korosztályt körbeszállító, kisonatnak maszkírozott, traktor vontatta szerel-

Karrok hátán

Egy jól taposott ösvényre lépve szinte azonnal intő tábla fogad: „Ne menjünk be a hóval kitöltött víznyelő mélyedésekbe!” És ez még a nyár közepén is érvényes figyelmeztetés. Indokolt is, hiszen az Északi-Mészki-Alpokhoz tartozó Totes Gebirge magasra emelt, fehérén fénylően kopár karszttömbje (alighanem innen a „Halott hegység” elnevezés) sok-sok aknabarlangot rejt. E zombolyok bejáratai pedig a karsztos platók és völgyek víznyelőiben nyílnak. A hó szívesen betelepül e szélvédett, hűvös mikroklímájú üregekbe, és többméteres vastagságú lehet még nyáron is. A beszivárgó olvadékvizek azonban üregeket vájnak, a hódugó koncentrikusan roskadni kezd, és akár be is szakadhat az óvatlanul ráyalogló alatt. És alant komoly mélységek kezdődnek...

Mindez egy mészkőből felépülő, erősen karsztosodott magashegységben természetes, de még a hazai karsztvidékeinken is láthatunk ilyen jelenséget, ám a Totes Gebirge egyes részein rendkívül nagy a víznyelősrűség. Mintha szőnyegbombázott terepen járnánk, s ez még egy téli sielésnél is feltűnő, hiszen a vastag hótakaróban ugyanúgy kirajzolódnak a zárt, meredek falú mélyedések.

Ám, ami télen nem látszik: a csupasz mészkőfelületek megdöbbenően erősen-élesen szabdalnak. A karrbarázdák, -vályúk, -üregek minden rendű és rangú típusa megjelenik lábunk alatt.

A víz erodáló és oldó hatása - gyökérsavakkal és talaj-mikroorganizmusokkal kiegészülve - borotvales felszínné alakította a mészkőlejtőket. Minden időszakos vízfolyás sziklabarázdában halad, a növények sziklavályúban nőnek, és minden kopár felületen taréjok, kőfodrok, -csipkék és -bordák futnak. Igazi bakancstalp-szeletelő terep, ráadásul az első óvatlan letenyeredés vagy térdelés bőrnyeső is.

A terepasztalszerű, mészkő-mikrohegyvilágot formázó, tagolt sziklalapon vagy tízen egyensúlyozunk. Egyetemi gyakorlat keretében, geográfushallgatókkal mérjük föl a karrok alak- és méretbeli sajátosságait a mészkőformálódás modellezése szándékával. A pados, lépcsőzetesen álló, hófehér sziklalejtőn fő a fejünk a napon. De annyira, hogy hajunk alatt még a fejbőrünk is leég. Fehér sziklalap-tükrök között billegünk, fokozatosan pörkölődve. Ennél hatékonyabban csak akkor égtem le, amikor egy alkalommal a hóról visszaverődő fényben a gondosan, ám csak kívülről bement fülem belseje - a takart hallójáratot is beleértve - égett szét. De az 5000 m fölött volt, tehát nem az Alpokban. Persze azután sem aludtam...

Minden vágyunk egy tengerszemcsobbanás. A térképen kinézett kis tóhoz igyekszünk. Ahogy közeledünk, egyre gyorsul tempónk, a víz szagára már kocogunk. Aztán a partján lelombozva (befürödve) állunk: 20 cm langyos víz, 30 cm iszap.

KARRBARÁZDÁK
aprólékos felmérése
a főcsúcs (Großer Priel,
2515 m) közelében

**A KÖZPONTI,
KOPÁR HEGYSÉGRÉSZ
PANORÁMÁJA**
A tetők 2200–2400
m-esek, közöttük
nyáron is hófoltos
platók és magaslati
szárazvölgyek húzódnak.
Alattunk a fővölgyek
600 m-ig ereszkednek.
Jobbra a Sturz
sziklaorma

Tó, só, hó

De egy ilyen jó vízelnyelő mészkőhegységben vannak-e egyáltalán komoly vízfelületek? Itt bőségesen. Ahol a töbrök, dolinák feltöltődöttsége, vízzáróvá vált aljzata lehetővé teszi, valóságos tófüzerek is kialakultak. Van persze bőven belőlük a hegyek lábánál is: az egykori gleccservölgyekben százsámra maradtak meg a mély medencéjű tavak. Ilyen a Grundlsee, vagy a Toplitzsee is. Különösen az utóbbihoz kötődik sok legenda és talány: a 700 m-en fekvő, 100 m mély tó a II. világháborúban fontos német vízfegyver-teszterület volt, számos nagy víz alatti robbantás helyszíne. Ráadásul a torpedóhasználatot is itt elemezték – jól megszórvva lövésekkel a part menti sziklákat. Maga a tó azért is különleges, mert rengeteg vízbe süllyedt fatörzs gátolja a szabad fenékfeltárást. Talány, hogy mi rejtőzik a mélyén: pontosabban, milyen háborús maradványok temetője? Repülőgéproncsot már láttak benne, de még jobban dokumentált, hogy a németek annak idején hatalmas mennyiségű hamisított fontot szórtak a vízébe. Az angol gazdaság megroppantására ugyanis a történelem legnagyobb bankóhamisításába kezdtek a Bernhard-művelet során. Ennek kifinomult font-termékeit is e tó nyelte el végül. És kincsvadászok is

ÁZOTT LELETEK

A Toplitzsee-ből az 1950-es évek végén hamisított font-bankók tömegét hozták a felszínre

A TOTES GEBIRGE DÉLI RÉSZÉ

Az 1767 m-es Schneiderkogelről leginkább sielők szokták a terepet pásztázni. Akkor azonban 4-5 méter hó fedti a Tauplitz-fennsíkot (jobbra), és a Großsee is alig láthatóan rejtőzködik

AZ ALPESI SZALAMANDRA a karsztforrások és láprétek környékének lakója

felkeresik időről időre, hiszen a nácik aranyáról, a rabolt és vízbe süllyesztett értékekről is számos történet kering – legalább annyi, mint a mi váraink és erődjeink titkos folyosóiról.

A tó egyedül a horgászokat nem vonzza. Csak felső 20 m-ben van magasabb rendű élet, mivel ez az édesvíz-rész. Alatta hirtelen megnő a sótartalom, és szinte halottá teszi. A só azonban éltet is. A Totes Gebirge és a szomszédos Dachstein lábainál is több évezredre visszamenően elsődleges tele-

pítőerő volt. Az Altausser- és a Halstatti-tó környéke is híres sóbányáiról: ma nehéz elképzelnünk, hogy hosszú ideig a só legalább olyan fontos, a mindennapi élethez alapvető és gazdagságot adó ásványkincs volt, mint napjainkban a kőolaj! Sóban gazdag területet birtokolni rendkívüli hatalmat jelentett – s hogy ne menjünk túl messze itthonról, gondoljunk csak a Kárpát-medencében nagy sóvédekeket is tulajdonló Rákócziak hatalmas bevételeire! Ők voltak koruk só-sejkei...

Télen a hegyi tavak alakja alig sejlík elő a vastag hó alól. Ez a Totes Gebirgében hatványozottan jellemző, mivel a fennsíkok medencéi és a tavas völgyek különösen sok havat gyűjtenek össze. Ha Heinrich Harrer télen is próbálkozott a Sturz mászásával, rendkívül nehéz dolga lehetett. Akár 4-5 m hó is felhalmozódik a vízszintesebb terepeken, mozdulni is alig lehet. És akkoriban ő még nem használhatta a fél évszázada épült ülőliftet, amely 4 km-nél is nagyobb hosszával korának világranglista-vezetője volt. Ha ma ezzel kapaszkodunk föl a Totes Gebirge hegyvilágába, nyáron gyalog 10 perc alatt elérjük a Grazerhüttét, falán Harrer emléktáblájával. Téli időben mindez azonban egy örökkévalóság is lehet – mélyre süppedve az Alpok egyik legvastagabb hótakarójába. ☺

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: ERHARDT ÁGOSTON

AKI NEM LÉP EGYSZERRE...

ÉSZAK-KOREA

Hazatérésünket követően egy hétig nem tudtam rendesen aludni. A látottak, az élményanyag rendkívül megterheltek, és a folyamatos megfigyelést sem volt könnyű elfelejteni. A napjainkban is virágzó totális kommunista diktatúra keménységéről árulkodik, hogy az lényegesen szigorúbb a Rákosi-éránál, és míg utóbbi „mindössze” néhány évig tartott, Észak-Koreában már több mint fél évszázada, hatvan éve szedi áldozatait

Amikor a Baptista Szeretetszolgálat munkatársaival dolgozni kezdtünk a világtól elzárt sztálinista országban, a szürkeség, a mindent átható bizalmatlanság és a félelem voltak az elsőként belém hasító hangulatelemek. Hamar tudtukra adták, hogy itt minden lépésünket és mondatunkat figyelik, szobáinkat átkutatják. A mennyezeti füstérzékelő is

vélhetően poloskát rejt, a sűrű dohányfüstre legalábbis fittyet hány. És ha a lehallgatóberendezés másik oldalán akár egyetlen rendszerellenes szót is lefűlelnek, könnyen bajba kerülhetünk. Így esti beszélgetések helyett maradt a belső raktározás, melynek terheitől a hazaérkezést követően, napról napra kellett megszabadulni.

Ősök árnyékában

Az utcai hangszórók hajnali ötkor ébresztőt fújnak: mozgalmi indulók jelzik a munka, vagyis a nap kezdetét. A dolgozó nép a gyárakba indul. Így épül nap nap után a szocializmus.

Az országba látogató első dolga és kötelessége, hogy felkeresse és megkoszorúzza Kim Ir Szen és Kim Dzsong Il hatalmas, arannyal befuttatott szobrát. A két monumentális alkotás az európai demokráciához szokott embernek erős túlzásnak tűnik, de itt – legalábbis látszólag – édesapjukként, minden jó forrásaként tisztelik és szeretik egykori vezéreiket (ahogy egykor nálunk is „Rákosi apánkról” szóltak a sulykolt, szép szavak). Miután nemet mondani több, mint nem illendő, mi sem kerülhetjük meg, hogy főhajtással és egy-egy csokor virággal emlékezzünk a nagy emberekre.

A KIRAKAT

A főváros felhőkarcolói a jólét látszatát keltik

A közös mauzóleum is párját ritkítóan hatalmas, s minden oldalról a fanatizmus szele nyaldossa. A bejáratnál véget nem érő mozgójárdák visznek az áhított cél felé, miközben utunkat a két egykori államfő fényképei szegélyezik. Cipőket szemléznek, szalámigyártat avatnak, erőművet látogatnak, esetleg almaültetvényen szedik a gyümölcsöt. Persze a Kim Ir Szent és Kim Dzsong Il ábrázoló felvételek sora ezzel közel sem teljes. A hosszú úton gyászmuzsika hangolja rá a látogatót az elhunyt vezérek bebalzsamozott testének látványára. Mielőtt azonban betérnénk a hatalmas, sötétvörösre festett terembe, a teremőr zakónk begombolására int. Kim Ir Szen üvegekoporsóban, vörös takaróval lefedve fekszik, csak a feje látszik ki, és elsőre azt hisszük, másolat csupán. Az asszonyok és férfiak szünni nem akaró zokogásban törnek ki, amikor meglátják „édesapjukat”, hiszen talán csak egyszer adódik olyan kegy az életükben, hogy eljuthassanak ide. A tiszteletadás rendje a következő: mind a négy ol-

A FORRADALOM ŐRZŐI

A munkásosztály, a parasztság és az értelmiség együtt legyőzi az imperializmust

dalon meg kell állni, és legalább tíz másodpercig mélyen meghajolni. Ezt követően lehet megtekinteni a „Generalissimus” kitüntetéseit, amelyeket ma már jobbára nem létező kommunista országoktól kapott. Ezután következnek a személyes tárgyak: a magánvasúti kocsi és a páncélozott, fekete Mercedes. Kim Dzsong Il testénél ugyanezt a procedúrát ismétljük – meghajlás, kitüntetések, vagon, autó. És a ráadás: a kicsinek egyáltalán nem mondható hajóját is behozták valahogy a mauzóleum falai közé, hogy a látogatók – a nép egyszerű fiai – megcsodálhassák.

Oltalmazó atom

Egy ilyen totalitárius rendszer fenntartásának receptje: állíts állandó ellenségképet a nép elé! Helyesen megválasztott összetevők esetén aztán garantált a szüntelen háborús hangulat. A gyerekeket már hatévesen katonai iskolába küldik, folyamatosan a honvédségi parádék, felvonulások, az utakat ellenőrző pontok sokasága tarkítja, az egyetlen állami televízió pedig szinte kizárólag katonai gyakorlatokról tudósít. A háborús retorika a vezetői hatalom bel- és külföldön történő megszilárdításának első számú eszköze, de az Egyesült Államokkal való tűzszünet kiharcolását is igyekszik szolgálni – ám ez utóbbi törekvést nem sok siker övezi.

HÉTKÖZNAPI FEGYELEM

A rendőrök a forgalom kizárólagos irányítói

VIGYÁZÓ SZEMEK MINDENHOL

A szinte áthatolhatatlan közúti ellenőrző pontok egyike

Pár hónapja, épp ottjártunkkor, még minden és mindenki háborúra készült. A buszokat, villamosokat, vonatokat álcázó fedte. A mai korszerű, műholdas haditechnika világában ez nyilván inkább komikus, mint félelemkeltő.

Az Észak- és Dél-Korea között húzódó, keskeny panmindzsoni demilitarizált övezetben aztán testközelből tapasztalhattuk meg a katonák elképesztő elszántságát. Vajmi keveset lohaszt harci kedvükön, hogy az ország hadfelszerelése enyhén szólva elavult. Ha háborúra kerül a sor – hirdetik büszkén –, elpusztítják az ellenséget, akik annyian se maradnak, hogy aláírják a feltétel nélküli békeszerző-

VÁGYÁLOM

A cél a két Korea újraegyesítése, természetesen északi vezetés alatt

dést. Néhány évtizede, mikor amerikai katonák sétáltak át a déli zónából az övezetbe, hogy egy, a kilátást zavaró fát kivágjanak, a fegyvermentes övezet kommunista katonái a keleti harcművészetet hívták segítségül. Végeztek az amerikai egyenruhásokkal, a konfliktus pedig kis híján háborúvá duzzadt.

Magyarul folyékonyan beszélő kísérőnk arra a kérdésemre, hogy mi lenne velünk, ha éppen most törne ki a háború, megnyugtatóképpen csak annyit válaszolt, hogy nincs okunk aggodalomra, mert abban az esetben megvéd minket az atombomba...

Cirkuszt, kenyeret

A főváros melletti egyik hatalmas, pár éve elkészült parkban a Mini-Koreát, az ország látványosságainak kicsinyített változatát járhatjuk végig, de legalább ennyire lebilincselő a felszíget östörténeti bemutatása. Világosan kiderül, hogy minden, ami

az emberi civilizációval kapcsolatos, innen ered, és az is, hogy: „Itt lett az állatból ember.”

Phenjanban a nép egyszerű gyermekei most azt a feladatot kapták, hogy parkosítsanak. Nem is csoda, a Svájcban tanult, bölcs vezetőtől elvárható, hogy adjon az urbánus környezet kiszélesítésére. Az út mellett férfiak, nők, gyerekek egész nap ásnak, földet szitálnak, kapálnak és – fűnyíró híján – szabóollóval igazítják megfelelő méretűre a gyept.

A főváros természetesen egy nagy kirakat, a közelmúltban épült, többnyire üres, esetleg kiváltságosok lakta, modern épületekkel, toronyházakkal. Vannak szép parkjai, boltjai, éttermei is. Utóbbiakat kizárólag a külföldiek és a párt magas rangú tisztviselői engedhetik meg maguknak. A látvány egy jól működő ország képét hivatott sugallni. Kim Dzsong Un nemrég delfináriumot avatott, ahol – a dolgozók örömeire, hiszen szórakozni is kell valahol! – műanyag polip és krokodil várja a látogatókat. És már kijelölték a nagy sziparadicsom helyszínét is.

FORTÉLYOS FÉLELEM

A feszült észak-koreai politikai légkör elsődleges oka a félelem, mégpedig a mindent átható változástól s az ezzel együtt járó bukástól. És nevesítve az „imperialista veszedelemtől”. De hogyan lett bezárkózó ország Észak-Korea?

Korea a II. világháború végén japán megszállás alól szabadult fel, s a 38. északi szélességi kör mentén egy szovjet és egy amerikai megszállási zónára különült. 1945 augusztusában Phenjanban szovjet fenntartású ideiglenes kormány alakult, amely a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság 1948-as megalapításáig működött. Észak vezetője Kim Ir Szen lett. Dél-Korea eközben jelentős amerikai segítséget kapott, a félszigetre amerikai katonaság érkezett az ingatag kormány megsegítésére. Észak-Korea vágya így zátonyra futott: ábránd maradt az országegyesítés, amely persze csak egy Délen lezajló kommunista hatalomátvételt követhetett volna. Ám 1949-ben már felmerült az erőszakos egyesítés lehetősége is, de a Szovjetunió mindezt akkor még nem támogatta. Miután azonban 1949 júniusában kivonták az amerikai csapatokat Dél-Koreából, majd októberben kiáltották a Mao Ce-tung vezette Kínai Népköztársaságot (amely hajlandó volt segíteni Észak-Koreának), a Szovjetunió Sztálin vezetésével engedélyt adott Dél megszállására.

1950. június 25-én Kim Ir Szen csapatai átlépték a határvonalat, és Szöul felé vették az irányt: megkezdődött a koreai háború, a hidegháború legtöbb áldozattal járó konfliktusa. Az ENSZ lobogója alatt Hollandiától Új-Zélandon át az Egyesült Államokig számos ország küldött csapatokat és főként világháborús haditechnikát Dél-Korea megsegítésére, így hamar visszaverték az északiak támadását. Kína belépésével aztán fokozatosan kiegyenlítetté váltak az erőviszonyok, így a frontvonal a 38. szélességi körön fekvő határvonal mentén állandósult. 1953-ban Észak- és Dél-Korea fegyverszünetet kötött – ám a több millió áldozatot követelő háborús éveket máig sem követte békekötés.

Északon Kim Ir Szen vezetésével a világ egyik legzártabb országa alakult ki, a fenyegetettség érzésének folyamatos életben tartásával. És ráadásul most itt az új, fiatal – és Nyugaton is tanult – vezető, akinek most meg kell szilárdítania hatalmát az észak-koreai katonai vezetők és a külföld előtt. A háborús retorika elsődleges oka mindenképpen ez. Kim Dzsong Un mindemellett újító politikát is folytat, többek között leváltotta a miniszterelnököt és a hadsereg főparancsnokát is. De – a tradíciókhoz egyébként is igen erősen ragaszkodó Koreai-félszigeten – a valódi reformoktól még igen távol áll a bebetonozott ország. Egy mostanában írt mozgalmi induló azonban kifejez némi változást: „Aki nem követi vezérünket, Kim Dzsong Unt, az lemarad”.

A cirkusz is kiváló program a dolgoz és fáradt munkásélmének. A világszínvonalú artistamutatókat is felvonultató produkcióban persze helyet kap a szocialista ideológia is: a műsor kezdő számának főszereplője egy atomtöltet hordozó rakéta. A nézők komoly arccal figyelik, mi lesz vele, hová fog repülni, még ha a végeredmény borítékolt is. Sajnos, az előadás alatt tilos felvételt készíteni, ami alól egyedül a folyamatosan működő, nézőket figyelő kamera jelenti a kivételt.

Cirkusz bőven, kenyér már annál kevésbé akad. A napi fejadag 50 dkg gabona, de ez is csak akkor, ha éppen van raktáron. Ezen túl a munkáért különféle jegyjutalmak járnak, amelyek erre-arra beválthatók. A készpénzt fel kell ajánlani az államnak, hiszen az imperialista fenyegetettség miatt elengedhetetlen az extra fegyverkezés.

A piacon több az eladó, mint az áru. A keskeny pultok mögé fél tucat, piros egyenruhába öltözött asszony préseli be magát, és úgy próbálja árulni portékáját. Ha kenyér nem is, konyhakész, megnyúzott kutya mindig kapható...

KIRAKATRENDEZÉS
Mindenkí azon dolgozik,
hogy Phenjan szebb legyen

**A CÉL SZENTESÍTI
AZ ESZKÖZT – VAGY
HA NINCS LÓ,
JÓ A SZAMÁR IS**
Fűnyíró hiányában ollóval
nyírják a fűvet a pontosan
meghatározott méretre

KILÁTÁS A SZÁLLODÁBÓL
Estétként csak néhány lakásban égtek a lámpák

DZSUCSE-TORONY
A forradalom lángja sosem alszik ki

GIGANTOMÁNIA, KICSIBEN
A 105 emeletes szálloda miniváltozata, amelynek eredetijét 1985 óta még nem sikerült befejezni

Kór-kép

Sarivon városa az 1950-es évek magyar kórházépítésének helyszíne. Az egészségügyi intézményben akkoriban hazánk orvosai dolgoztak magyar orvosi eszközökkel – ezek többsége máig használatban van. Olyannyira nem pazarolnak, hogy az egyszer használatos tűket annyiszor használják fel, hogy néha fénésre szorulnak. Az intézményt egyébként a köznyelv még most is Rákosi Mátyás Kórházként emlegeti.

Ebben a városban működik az az árvaház, ahol Szenczy Sándor és a Baptista Szeretetszolgálat elvetett egy magot, amely szép lassan növekszik, immár több mint másfél évtizede. Az otthonba látogatva akaratlanul is felmerül a kérdés: mi lehet annál rosszabb, amikor egy négy-öt éves gyermeket a hideg linóleumon ülve reménytelenség, kilátástalanság, nyomor vesz körül? Még akkor is, ha benne ez nem tudatosul. Sőt, az ápolókban sem biztos, hiszen ez az állapot már-már természetes ebben az országban.

A Szeretetszolgálat néhány éve sokat tesz azért, hogy az ide kerülő gyerekek ne haljanak meg az otthonba kerülésük másnapján, hanem kapjanak enni, legyen ruhájuk, játékaik. Az egyik szobában, ahol fafűtésű kályha biztosítja több-kevesebb sikerrel a meleget, megült a füst. Itt voltak a legapróbb gyermekek; két, alig néhány hetes, megsárgult, piszkos pólóba csavart csecsemő feküdt a földön. Messziről úgy tűnt, hogy talán már nem is élnek, csak közelebb lépve láttuk, hogy szuszognak.

Észak-Koreában ikerszülés esetén az állam elveszi a családtól a gyermekeket, „átvállalja” nevelésük felelősségét, mondván, a családok úgysem tudnának egyszerre több utódot felnevelni. A szülők évente egy alkalommal látogathatják őket, amennyiben sikerül a bürokrácia vaskos falán áthatolniuk, és a lakhelyelhagyási engedélyt is be tudják szerezni.

Egészen az elmúlt esztendőig Észak-Korea a magas egészségügyi színvonalra hivatkozva tagadta a mozgássérültek létezését. Mostanra azonban eljutottak oda, hogy hirtelen csaknem másfél millió gyerek és felnőtt szenved valamilyen mozgásszervi betegségben – immár hivatalosan. Szenczy Sándor és munkatársai tervei szerint konduktorokat képeznének, hogy jelentősen javulhasson a betegek életminősége.

A sikeres teljesítéshez szerencsére van némi hátsze-lünk, a magyarokat ugyanis nagyon szeretik errefelé; testvéri népként tekintenek ránk. Hazánk ugyanis a rendszerváltás előtti időkben jelentős segítséget nyújtott Észak-Koreának, akik ezt nem felejtik. Kicsit furcsán néznek ugyan ránk, hogy letértünk a „helyes” útról, de szerintük ez csak múltó rosszullet. ☺

KÍGYÓPÁLINKA

A nemzeti ital, amelybe az ízvilág fokozására élve teszik bele az állatot

KINSHASA ÉS KISBOSZORKÁNYAI

A 10 milliós Kinshasa utcáin 25 000 gyermek él. Temetőben, piacokon, üzemekben alszanak. Egy részük „szimplán” árva – a Kongói Demokratikus Köztársaságban a közelmúltban zárult le a több mint 10 évig tartó, véres polgárháború. Nagyobb részüknek azonban vannak szülei, ám korrupt egyházi segédlettel boszorkánnyá nyilvánítják őket, és elkergetik otthonról. Koldulás, erőszakos gyermekbandák, prostitúció a sorsuk...

Afrikai este

Az érkezés még az eufória jegyében telik: Katsuvával, az észak-kivui újságíróval hátradőlünk a kopott Mazda ülésén. A végtelen Patrice Lumumba sugárúton, a letekert ablak mellett már érzem a pezsgést, a szag- és hangkavalkádot, a lüktető áradatot. Elönti az utasteret a port és benzingőzt is hozó, meleg fuvallat, keveredve a fekete nagyvárosok oly

jellegzetes illatarzenáljával. Folyamatos zsvajj, áramló tömeg, üvöltő licitalás a sülő nyársra, hadakozás a kisbuszokért, nevetgélő rokonság, kaskadó fiatalok, pletykáló asszonyok, fenyegető rendőrök, parancsot osztogató katonák, ismeretlen testületet képviselő, hadonászó fegyveresek zaja kíséri e 15-20 kilométeres, kátyúkkal, kráterekkel,

SOPHIE

– kiátkozása előtt véletlenül eltört egy vizeskancsót.
8 testvére az anyjával maradt (fent)

A KINKOLEI TÁBOR VÉDELMEBEN

(balra)

homokos szakaszokkal és random betonkockákkal töredezett bevezető utat. Az árusok, büfések végtelen sora, közvilágítás híján a petróleumlámpák derengésében a „boltok” ezrei – melyek nem mások, mint kirakott, rozsdás kempingasztalok, és végül az 50-100 méterenként nyíló, éjfekete mellékcucák, ahol sötét árnyak csoportosulnak vagy haladnak látszólag céltanul.

Az ember úgy érzi magát, mint aki hazaérkezett. Az emberiség bölcsőjébe. Nem az esze, de még csak nem is a szíve mondatja ezt – hanem a már nem létező gerincvég, az a bizonyos ősemlős-farok, ami valahol ezen a kontinensen vált el végleg a születőfélben lévő emberi faj testétől.

Afrika egyik legpiszkosabb, legbűdösebb, legnépesebb és legnagyobb kiterjedésű városa Kinshasa, ahol sok helyen nem igazán tanácsos egyedül járni. A fehér embert jó esetben csak egy két lábbon járó pénztárcának nézik, akinek megbüntetése, megszarolása, meglopása, lenyúlása vagy csak

szimplán könyöradománya napokig élelemmel láthat el egy egész családot. Rosszabb esetben egy találkozás azonnal, minden indok nélkül téphet fel sebeket, jogos sérelmeket, és – előbb verbális, majd akár fizikai – agressziót szül.

A vidéki kongóiak számára sem követendő eszrit kinois, vagyis a „kinshasai természet” egymás közt sem kíméli a helyieket. Itt egy egyszerű éttermi rendelés már tragikomikus meccsé válhat. A pincér megveti a vendéget, mert annak pénze van, a vendég megveti a pincért, mert az megveti őt, és direkt lomhán hoz és rosszat – és így tovább. A helyzet hatványozottan elkeserítő, ha az alkalmazott történetesen nő.

Vajon a gyarmatosítók okoztak helyrehozhatatlan károkat, begyógyíthatatlan sebeket? Minden, amit a fehér ember itt hagyott, önpusztításra, gögre és irigységre sarkall. A technika elpusztítja a környezetet, a pénz megmérgezi a lelkeket és a kapcsolatokat, az intézmények, mint például egy közönséges bank, rideg és lekezelő bábokat csinálnak az alkalmazottakból. Itt valamikor nagyon elromlott minden: II. Leopold zsarnok, szadista örülete után jött két világháború, majd Mobutu eszelős Zaire-je, aztán egy polgárháború 10 millió áldozattal (Afrika világháborújának is hívják). Most épp már csak helyi zavargások vannak. De ez a béke sem elviselhető. Sem lelkileg, sem testileg.

Káosz

A legendás, örökké zsúfolt csomóponton, a Rond Point Gabán hosszan figyelem a délutáni csúcsforgalomban hazafelé igyekvőket. Áll 50-60 felnőtt egy „megállóban”, kővér asszonyok óriási csomagokkal és a mindig elegáns, dolgozó férfiak (a vasalt nadrág és a csillogó cipő – valóban elengedhetetlen). Begurul egy roncs. 30 éves kisteherautó, aminek oldalába lyukakat vágtak ablak gyanánt, üres csomagterébe fémpadokat hegesztettek, kialakítva így 15-20 ülőhelyet. Ennyien már alaplól

ülnek benne. Ez az 50 új ember megrohamozza (a neve egyébként esprit de la mort, holtak lelke). Aki lemarad, gyalogolhat haza. Otthona 5-10, de akár 20 kilométerre is lehet, az is még bőven Kinshasa (amiről a legelső hivatalos térképet októberre tervezi megjelentetni a kongói földrajzi társaság).

Semmi sem látszik normálisan működni ebben a városban. A tűzoltóság épülete, ki tudja, mikor és hogyan, leégett, az új helyi büszkeséget, a kilátótoronyt a katonaság bezáratta, mert onnan

belátni az egyik laktanya udvarára, a rendőrség (női!) tagja pedig valami koholt büntetés reményében a rettegett gyermekbanditáknál, a shegék-nél is mohóbban próbálja feltépni kocsink hátsó ajtaját, mikor hátul meglát. Majd, mikor szemtelenül továbbgurulunk, óriásit üt botjával az ablaküvegre.

Az utcagyerekek becserkészésére (közvetítőn keresztül) először az egyházhhoz fordulunk. Hosszas keresés után egy lelkipásztor hajlandó lenne kamera előtt beszélni. Udvariasan és finoman kell közelíteni a témát, végtelennek tűnő bevezető kiselőadását hallgatva Isten szeretetéről és hatalmasságáról.

Ismer utcagyereket?

Hogyne, sokkal van dolgom.

Szokott boszorkánnyá kikiáltani valakit?

Boszorkányok ugyan vannak, ezt minden bantu tudja, de én nem szoktam azzá nyilvánítani gyerekeket.

A KINKOLEI UTCÁN (balra fent)

KINKOLE – TÁNC AZ UDVARON. A fiatalok egy része a családtagok molesztálása elől először nappali otthonba menekült. Ám ott este nyolckor szélnek eresztik őket, óvszerrel a kezükben. A legtöbben a testük kiárusításából vesznek ruhát, ételmelet (balra lent)

MURPHY KÉT ÉVE GSELLENG AZ UTCÁN (MIKÖZBEN ÖNERŐBŐL ISKOLÁBA JÁR)

Édesapja katonaként eltűnt, a nevelőapja családja nem fogadta be, és mivel az átlagosnál értelmesebb és szorgalmasabb, elátkozták és elüldözték (lent)

– Vállalná ezt kamera előtt is?

– Hogyne. Ennyibe és ennyibe fog kerülni, erről és erről viszont nem vagyok hajlandó beszélni.

Ilyen körülmények közt csoda, hogy a gyermekvédelmi hálózat még működőképes. Több civil és állami szervezet munkáját is segíti a néhány éve életbe lépett Gyermekvédelmi Törvény, ami a túl általános és nem számonkérhető ENSZ-konvenciót pontosítja, esetenként felülírja. Hosszas utánajárás, türelmes várakozás után kiderül, hogy az ORPER (Oeuvre de reclassement et de la protection des enfants de la rue – Utcagyerekek reintegrációjával és védelmével foglalkozó szervezet) nyári tábora épp most zajlik egy plébánia udvarán – biztonságos, zárt és ellenőrzött környezetben –, a Kinkole nevű külvárosban.

A kinkolei tábor

Majdnem mindig a nyomor kényszeríti rá a szülőket a szörnyű lépésre. Van, hogy egy válás, vagy halálos eset után belépő új szülő akarata érvényesül. Ritkábban a valódi, kétoldali árvaság az ok. Ha nem rögtön az utcára, akkor nagybácsihoz, nagyszülőhöz kerül a gyerek, aki nem mindig szívesen látott vendég a háznál. Elég ilyenkor egy mondva csinált apropó: hirtelen megbetegedő családtag, vagy akármilyen baleset – és máris boszorkány van a házban! Van, akinek nem szólnak, csak kizárják

EZEKNEK A GYEREKEKNEK
FOGALMUK SINCS ARRÓL,
mit jelent
a boszorkány kifejezés

Cserehámi György

19 000 gyermek hal meg naponta megelőzhető okok miatt.

Mi hisszük, hogy ez a szám lehet **NULLA!**

Adományozzon most 3 000 Ft-ot online, hogy az Ön segítségével minél több gyermeket mentünk meg!
unicef.hu/adomany

Higgyünk a nullában!

19 000

unicef
MAGYAR BIZOTTSÁG

a házból – örökre. Másnak az a bűne, hogy összehozott egy vizeskancsót. A boszorkánnyá nyilvánítás a szülői feladatok alól való kibújás legáltalánosabb, legelterjedtebb formája.

„Nehéz elsőre megállapítani az elbeszélések igazságtartalmát” – állítja Tony Akundi, az ORPER oktatási és szabadidős részlegének vezetője. Éppen ezért többször, többen hallgatják végig a történeteket, egyeztetnek a hozzátartozókkal, nevelőkkel, a többi gyerek által hallottakkal. Sokszor csak hosszas és alapos munkával lehet feltárni a teljes igazságot – például annak a gyermeklánynak az esetében, akit hét katona erőszakolt meg.

A legmeghatóbb talán Ruth története. A most 5 éves kislányt anyja elvitte egy lelkipásztorhoz, aki boszorkánnyá nyilvánította. Az apa kérésére egy másik lelkész is megvizsgálta: ő azt mondta, nem az. Ennek ellenére az anyja akarata győzött, őt és húgát kirakták az utcára. Nem tervezi hazatérni, még akkor sem, ha hívják. Talán csak akkor, ha férjhez megy egy nap, és látni fogják, hogy nem volt boszorkány. Akkor segíteni is hajlandó majd a szüleinek. Van egy kongói mondás: „Akit elhagytak, visszatér és segíteni fog a családján.” És hogy mi akar lenni? Isten szolgája. Apáca? „Nem kell ahhoz apácának lenni, hogy Istent szolgáljuk – így a válasz. – Templomszolga is megteszi.”

Az ő Istene tényleg hatalmas és szerető, fényévekre a megismert helyi egyházi előljáróktól.

Epilógus

Visszafelé a Lumumba út is ellenkező előjelet kap: belém ég egy kép. Egy idős asszony üldögél az asztala mögött az út szélén, a tűző napon. Valamit árul. Az elhúzó kamionok és kisbuszok miatt állandó, homokot forgató szélfolyosóban gubbaszt. A szeme sem rebben, még csak nem is hunyorog. A naptól sem védi semmi. Mögötte, néhány méterre, egy óriási kiterjedésű, emeletnyi magas szeméthegety bűzlik. Káosz, bűz, zűrzavar és nyomor – egyetlen kimerevített képen.

A reptéren elképedve tapasztalom, hogy az utolsó három ember (három egyenruhás), aki még valamilyen módon visszatartott volna, vagy befolyásolhatta volna a sorsom (útlevél-ellenőrző pontok a reptér három különböző sarkán), feladva minden tekintélyét, egyre esendőbbben és szerencsétlenebbül próbál tőlem pénzt kunyerálni. A legutolsó odáig megy, hogy elrebeget: „Magának könnyű, maga hazamegy szépen, de mi, mi itt maradunk...”

Kinshasa, a jövő csak fényesebb lehet...

SZÖVEG ÉS KÉP: TÓTH BARNABÁS

Az ORPER honlapja: orper.org | Az anyagból készült dokumentumfilm a barnabastoth.com címen tekinthető meg!
A cikk elkészítését a Deutsche Welle Akademie támogatja

KIK FORMÁLTÁK A TÖRTÉNELMET, A TUDOMÁNYT ÉS A MŰVÉSZETEKET?

100 rendkívüli ember világraszóló tette

KINEK KÖSZÖNHETJÜK A LEGÓT?

KI CSINÁLT A MAJOMBÓL EMBERT?

ÁR: 3200 FT | KIADÓNKTÓL: 2880 FT | HVG-KLUBKÁRTYÁVAL: 2560 FT

INGYENES KISZÁLLÍTÁSSAL!

SENDAI

KÉT ÉVVEL A FÖLDRENGÉS ÉS A SZÖKŐÁR UTÁN

A Japánban fekvő Sendai egy olyan szeglete a világnak, ahol hetente mozdul meg a föld. A helyiek már rá se hederítenek egy, a Richter-skála szerinti 6-os magnitúdójú, erősebb földmozgásra, ami itthon az ország történetének legnagyobb rengése lenne. Megtanultak együtt élni vele...

Két és fél évvel ezelőtt Japán történetének legerősebb földrengése rázta meg a térséget, ám a legnagyobb pusztítást a rengést követő cunami okozta. Az egykor katasztrófa sújtotta régióba mára visszatért az élet, a tragédia nyomai ma már alig észrevehetőek az ide érkező számára – bizonyos sebek azonban már sosem fognak beforrni.

Ahol állandóan reng a föld...

Hajnali 4 óra: felébredek, mert a 13. emeleten lévő szobám hirtelen imbolyogni kezd... a Japán Meteorológiai Szolgálat szerint ez „csak” egy 6,1-es rengés volt – az általam másnap kérdezett emberek fel sem ébredtek a természeti jelenségre...

A 2011 márciusában bekövetkezett, 6 kerek percig tartó, vagyis igen hosszú rengés azonban ennél három nagyságrenddel erősebb volt: a Richter-skála magnitúdói logaritmikusan változnak, így a 6-os és a 9-es rengés között épp három nagyságrend a különbség, azaz, mintegy ezerszer erősebb rengés volt annál, mint ami hajnal négykor engem épp csak felébresztett. A tohokui, avagy „nagy kelet-japáni rengés” a negyedik legerősebb földmozgás volt a világon, amióta észleléseket végeznek. Ennél nagyobb értéket csupán az 1960-as chilei (9,5), az 1964-es alaszakai (9,2) és a 2004 karácsonyan pusztító cunamit előidéző indonéziai, szumátrai földmozgás (9,1) idején mértek. A rengés a GPS-mérések alapján komoly, többméteres vízszintes és

függőleges elmozdulásokat eredményezett a földkéreg lemezeiben – Japán közelebb került Amerikához –, sőt még a Föld forgási tengelye is picivel (pár centivel) megváltozott a rengés után.

A japán építészet korszerű megoldásainak köszönhetően azonban maga a rengés – méretéhez képest – nem okozott óriási károkat. Bár rengeteg épület megsérült, sokfelé tűz ütött ki, ám csupán egy-két nagyobb épület omlott össze. Az igazán borzasztó károkat a rengés hatására keletkező szökőár, a cunami váltotta ki, ami helyenként 10 kilométeres mélységben is behatolt a szárazföldre, mindent letarolva. Ez tízezrek halálát okozta. Összehasonlítva Haitivel (2010), Indonéziával (2004) vagy egy-egy nagy kínai rengéssel, a halálos áldozatok száma még így is jóval elmarad a felsoroltaktól, ahol százazres nagyságrendben veszttek oda emberek. A keletkezett anyagi kár mértéke persze rendre Japánban a legnagyobb (2011: több mint 200 milliárd amerikai dollár), ami nem utolsósor-

ban a szigetországi ingatlanvagyon magasabb piaci (forgalmi) értékével magyarázható.

A szökőár nem csak házakat tarolt le, de az emberiség második legsúlyosabb nukleáris katasztrófájához is vezetett. A fukusimai atomerőmű blokkjaiból jelentős mennyiségű radioaktív anyag került a környezetbe a reaktor hűtésére használt vízzel, vagy a légkörön keresztül. A radioaktív jód- és céziumszennyezés kísértetiesen emlékeztetett Csernobilra, bár Fukusimában a reaktorok szétrobbanását és így a súlyos plutónium- és uránszennyezést sikerült elkerülni. A szárazföldi területek szennyeződését mára felmérték, Csernobilhoz hasonlóan itt is kitelepítési zónákat alakítottak ki, ám azt mindmáig senki sem tudja megbecsülni, hogy a Csendes-óceánba mennyi radioaktív anyag került. Egyes becslések szerint nagyságrendekkel nagyobb mennyiség távozott az óceán irányába, mint ami a szárazföldet összességében érte, ám ennek felmérése, feltérképezése szinte lehetetlen.

ENNYI MARADT A TENGERPARTON, SENDAI MELLETT FEKVŐ TELEPÜLÉSBŐL A SZÖKŐÁR UTÁN
Vendéglátónk, a Tohokui Egyetem fizikaprofesszora japánosan távolságtartó, kimért ember, alig akart megállni egy-egy helyszínen a kocsijával

Újabb Zóna a térképen: Fukusima

Tarkovszkij épp csak filmvászonra vitte 1979-ben a Sztalkert, a legendás szovjet–NSZK scifit, amikor a Sztrogackij fivérek által megálmodott sztakeri Zóna tragikus valósággá vált Csernobil környékén. Nem telt bele újabb negyedszázad, amikor immár Japánból érkeztek vészjósló hírek. Először kiűrtették a fukusimai erőmű 10, majd 30 kilométeres körzetét... – éppúgy, ahogy ezt 25 évvel korábban Csernobil kapcsán is átélhettük –, és az emberek se a csernobili, se a fukusimai erőmű környékére nem térhettek vissza. (Az erőmű kapcsán meg kell jegyezni, hogy az nem Fukusima városánál, hanem az óceánparton fekszik. Nevét sem a városról, hanem Fukusima prefektúráról kapta, ahol elhelyezkedik.)

Bár a sajtóhírek szerint az erőművet üzemeltető cég igyekezett eltitkolni bizonyos információkat, Csernobillal ellentétben a fukusimai fejleményeket

A BALESET NEMCSAK JAPÁNBAN, DE AZ EGÉSZ TÁVOL-KELETI RÉGIÓBAN MEGINGATTA A BIZALMAT A NUKLEÁRIS ENERGIA IRÁNT

A Japánhoz közeli másik szigetország, Tajvan legújabb (harmadik) atomerőműve ellen tiltakozó tömeg Tajpejben, 2013 tavaszán. Tajvan összes atomerőműve szintén szeizmikusan aktív területen, ráadásul a hűtővízellátás miatt a tengerpart közvetlen közelében fekszik (lent és jobbra fent)

A SZOMSZÉDOK TRADICIONÁLIS FAALAPÚ ÉPÜLETEIVEL SZEMBEN a betonból készült épület ellenállt a cunaminak Sendai mellett (jobbra lent)

szinte élőben követhettük nyomon az internet segítségével.

Az elmúlt két esztendőben a közvetlen kárelhárítás után megindult a romok eltakarítása és az újjaépítés, ám az erőmű környékére valószínűleg belátható időn belül nem térhet vissza tartósan az ember. Hosszú távon számolni kell a pszichológiai hatásokkal, mégpedig azzal, hogyha lenne is lehetőség a visszatérésre, akkor sem akarna senki itt lakni. Ezzel csak mostanában kezd számolni a japán tudományos társadalom, ahogy ez Sendaiban, a Tohoku Egyetem alig egy éve alapított Nemzetközi Katasztrófakutató Intézetében kiderült. Az intézmény fő célja a hasonló természeti katasztrófákra való felkészülés tudományos alapossággal történő segítése, a lehetséges károk megelőzése, illetve a 2011-es katasztrófa következményeinek felszámolása.

Az újjáépítés

Sendai mint egyetemváros új életre kapott: a földrengésben sok épület sérült meg, ezeket részben kijavították, részben elbontották, s az egyetemi kampuszon is újakat emeltek, ráadásul új metróvonal is épült. A korszerű japán építkezési technológiáknak köszönhetően közvetlenül a földrengésnek – az intenzitáshoz mérten – itt is viszonylag kisszámú áldozata volt.

Más a helyzet a cunami sújtotta területekkel. Vendéglátónk, a Tohokui Egyetem fizikaprofesszora japánosan távolságtartó, kimért ember, alig akar megállni egy-egy helyszínen, pedig a torokszorító, szürreális, házalapmaradványos-alaprajzszerű táj igencsak érdekes. A romokat, a törmelé-

ket hatalmas hegyekbe hordták össze, és még jelenleg is szortírozzák az alkotóelemeket. A látvány kísérteties: a letarolt erdők maradványai mellett az egykori települések nyomát csak az utcahálózat és a házak betonozott alapja mutatja.

A tengerparton hatalmas építkezés zajlik, új gátat emelnek a cunami ellen, ráadásul a kormányzat végleg fel kívánja számolni a veszélyeztetett településeket. Helyükön a mezőgazdasági hasznosítás lenne a fő cél, ám egyelőre ez is bonyolult feladat, hisz a szökőár sós tengervízzel terített be mindent, lehetlenné téve a növénytermesztést. Vízvezető csatornák épülnek mindenfelé, hogy a tengertől visszahódított szántókat édesvízzel mossák át.

A szomorú, kihalt tengerparttól távoli városi piacon éppúgy, mint az apró kocsmákban és nyers halat árusító étkezdékben ma már nyüzsög az élet. Az élelmiszereket – különösen a halászati termékeket – szigorú kontroll alá vetik, hisz napjainkban is sokszor kerül a hálóbá olyan hal, amelyet hatalmas dózis ért.

Két és fél évvel a rengés és az ár után már olyan érzésünk van, mintha sosem történt volna katasztrófa e tájon. Japán talpra állt ebből is. Ma már nem a gyász, hanem – Európához hasonlóan – sokkal inkább a szociális rendszerek fenntarthatósága és a gazdaság állapota izgatja a japán közvéleményt. Még Sendaiban is...

SZÖVEG ÉS KÉP: KARÁCSONYI DÁVID

SENDAI LÁTKÉPE

– a városba a rengés óta visszatért az élet (balra)

A CUNAMI ÁLTAL ELSODORT TÖRMELEK MESSZE ELJUTOTT A CSENDES-ÓCEÁN ÁRAMLATAIVAL

A népszerű tajvani fürdőhely, Fulong Beach óceáni szeméttel betertített homokja, a páras háttérben a szigetország harmadik – beindításra váró – atomerőművével. (lent)

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: CZAJLIK ZOLTÁN

ERDÉLY

MADÁRTÁVLABÓL

„Ready for departure”. Már repülünk a Nyárad mente felé, amikor a CTSW UL sportrepülőgép rádiójából ismerős hang. Nagy Tamás jellegzetes, nyugalmából soha ki nem zökkenthető beszéde hallatszik. Jelzem Siminek, azaz Simion Campeannak, az UL-gép vezetőjének, hogy a menetrend szerinti járattal épp az egyik otthoni pilótám készülődik a marosvásárhelyi felszállásra. Eszembe jutnak közös hazai repüléseink, a rengeteg együtt fényképezett lelőhely és persze az erdélyi táj markáns különbségei, amelyek más módszereket igényelnek és más eredményeket hozhatnak, mint az otthon közel két évtizede folyó kutatásaink

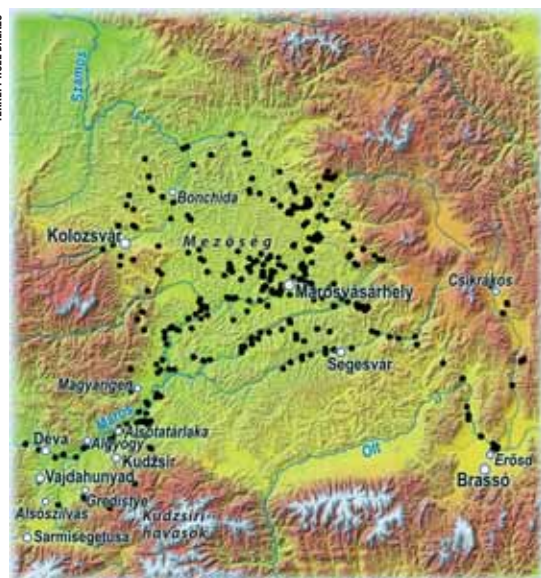

SIMION CAMPEAN a CTSW–2007-es repülőgép fedélzetén, a marosvásárhelyi leszálláskor, 2013. július 4-én

A KUTATÁSI TERÜLET, a fényképezett régészeti lelőhelyek feltüntetésével

TÉRKEP: HOLL BALÁZS

Nehéz „terepen”

Az „expedíciós” légi régészetben, vagyis amikor a fényképész-régész nem a hazai, jól ismert területen dolgozik, alapvető jelentőségű a vidéket ismerő, jó repülővezető. Simion Campean már 5 éve az egyik legfontosabb munkatársunk, hiszen nemcsak Románia műrepülőbajnoka, hanem ráadásul rengeteg régészeti lelőhelyet ismerő, magyarországi pilótáinkhoz hasonlóan a történelem iránt érdeklődő, jó szemű szakember.

Az optimális technikai és szakemberháttér azonban önmagában nem elég. Más, Erdélyben kutató

SEGESVÁR, MADÁRTÁVLTÁBÓL

vagy a Szamos mentén kis parcellákat találunk, főként kukoricával beültetve, még magasabban leleglők, hegyi kaszálók, illetve erdőségek következnek, amelyek kutatása más-más időszakokban, más-más körülmények között lehetséges. A völgyekre tavasszal jellemző pára bizonyos magasság felett érezhetően csökken, ami ilyenkor a magasabb, erdős területek kutatásának kedvez. A nyári melegben jól fotózhatók a völgyek, a hegyekben viszont nagyobb a felhőképződés és a zivatarhajlam,

CSÍKRÁKOS, Bogát dombja Felcsíkbán, Hargita megyében (előző oldalpár)

ami akadályozza a munkát. Az éves csapadék mennyisége talán még erőteljesebben befolyásolja az észlelési lehetőségeket, mint Magyarországon: 2012-ben a sok eső lehetetlenné tette a Maros-völgy kutatását, 2013-ban viszont kiváló észlelési körülmények között dolgozhattunk. Erdély „specialitása”, a száraz nyárutó és őszelelő viszont 2012-ben is segítségünkre volt, a hazai viszonyaink között holt szezonnak számító októberben sok új lelőhelyet azonosítottunk.

Puzzle a római kori települések fölött

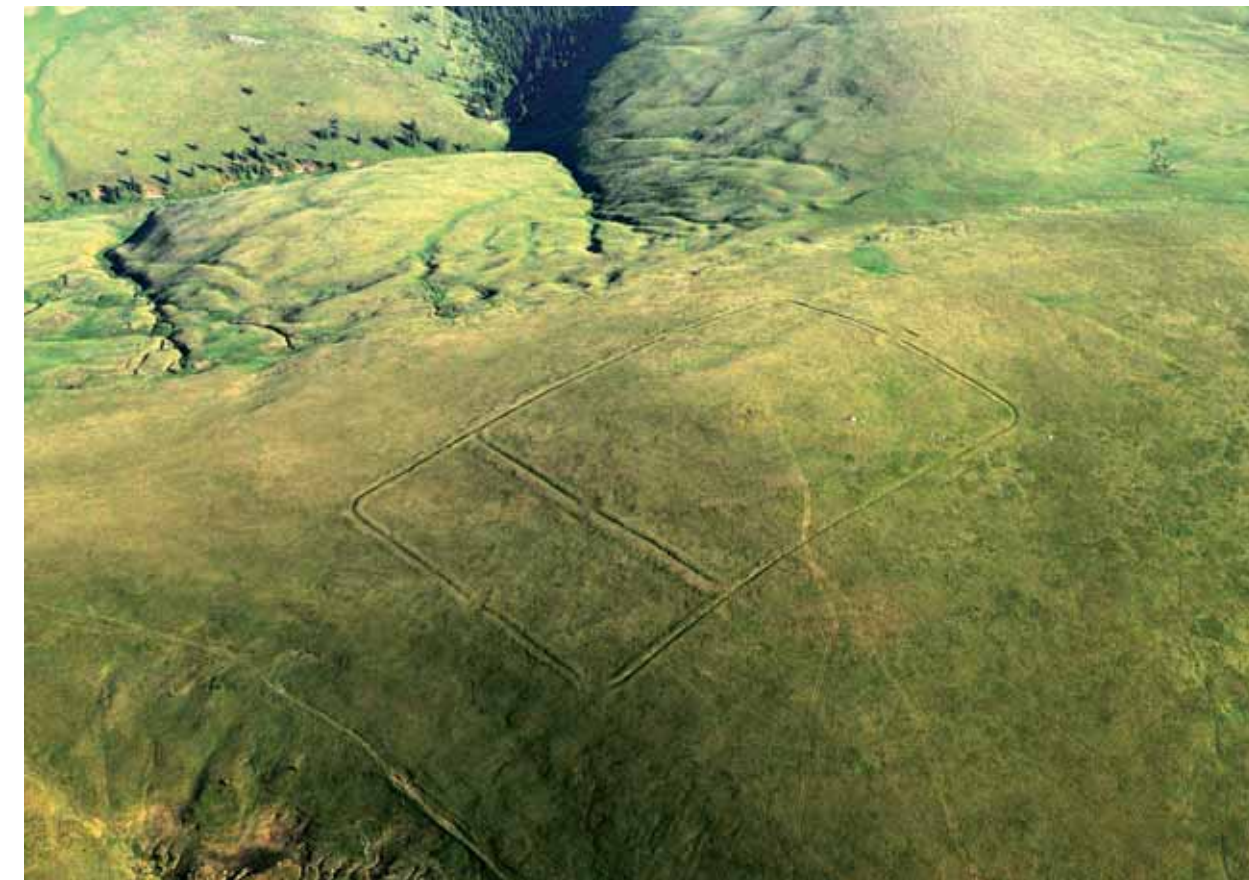
Erdély talán legfontosabb természetes útvonala, a Maros-völgy a római korban is sűrű településhálózattal rendelkezett, kulcsfontosságúak a katonaság táborai és a hozzájuk kapcsolódó települések. Közülük több is viszonylag jól kutatható; a kis- és közepes méretű parcellákban minden évben más-más részleteket figyelünk meg – attól függően, hogy éppen melyik földdarabra vetett gabona jelzi az eltemetett falak, épületek helyét. A módszer sziszifuszinak tűnhet, mégis sokkal hatékonyabb, mint az ásás, hiszen jóval gyorsabban tisztázható vele az egykori települések kiterjedése és belső topográfiai részletei. A jövőbeni helyszíni feltárások így a légi felvételek alapján jelölhetők ki és a legizgalmasabb részletek megismerésére koncentrálhatnak.

Magashegyi nyugalom és alacsony teraszok a völgyben

2012 nyarának egy rendkívül tiszta napján a hegyek „megmászásába” kezdtünk, a Kudzsiri-havasok déli részén húzódó római kori erődrendszer 1800 méter magasban is megtalálható részeinek dokumentálására. A gép könnyen emelkedett, ezúttal olyan magasságba, ahol a felszálló légáramlások már megszűntek: ugyanabba a semmivel sem összehasonlítható „nyugalmi helyzetbe” került, mint 2012 márciusában, csak az ablaknyitáskor beáramló hideg levegő jelezte, hogy nem lebeg, hanem repül velünk. A lassú körözés közepette minden apró részlet megfigyelhető volt, a korábban már ismert sáncok mellett új puzzle-darabok, sőt – az alhavasi növényzetben nehezen követhetően – talán ismeretlen erődítési nyomok is feltűntek.

Hasonló időjárási helyzetet 2013 nyarán a Maros-völgy Alsó-Fehér megyei szakaszának vizsgálatára használtunk, hisz a gabona szokatlanul jól jelezte a régészeti jelenségek (gödrök, falak, épületek) foltjait. Az egymás után azonosított, a magyarországiakat már-már megközelítő méretű lelőhelyek kirajzolták a megtelepedésre alkalmas szinteket, azokat az alacsony teraszokat, amelyek a vízhez még elég közel, viszont áradásoktól mentesen húzódtak a Maros mentén. A nagy melegben természetesen igen erőteljesek voltak a felszálló légáramlások, a repülőgép mindhárom dimenzióban hirtelen elmozdulásokat produkált, sokszor több kört is meg kellett tennünk a megfelelő felvételek biztonságos elkészítéséhez – gyakran eszembe jutottak a 2012-es nyugalmas körözések...

RÓMAI ERŐDÍTÉS MARADVÁNYAI
a Déli-Kárpátokban, Hunyad megyében

A 2013-AS „PUZZLE-DARABOK” a csigmói római castrum mellett,
Algyógyánál (Alsó-Fehér megye); épületek, illetve út nyoma az érett gabonában (balra)

Halmok, vagy gázdómkok?

Halmos temetkezések nyomait – más területekkel összehasonlítva, európai kitekintésben is – feltűnően nagy számban figyelhetjük meg Erdélyben. Nem csupán a Mezőség jóformán teljes területén, Magyarigen, Kudzsir és Vajdahunyad környékén, de a Böződi-tónál, sőt az Olt mentén, Erősd környékén is ismertek kisebb-nagyobb, néha több település határában is követhető halomcsoportok. A légi régészeti kutatás legfontosabb szerepe a dokumentálás, azaz az ismert, de többnyire nem feltérképezett, még jó karban lévő halmok helyzetének pontos rögzítése, de mindig számítani lehet addig nem ismert, vagy éppen a mezőgazdasági művelés által többé-kevésbé elpusztított halmok azonosításának igényére is. Most épp a topográfiai problémák megoldása a legfontosabb, a felvételeket összeillesztve fotótérképek készíthetők, a részletes kutatás-feltárás csak ezt követően kezdődhet meg. A halmok építési idejéről keveset tudunk, egy részük talán vaskori, a Vajdahunyadtól délre feltárakba pedig a rézkorban temetkeztek.

GÁZDÓMKOK, VAGY HALMOK(?) a Mezőségen

RÓMAI KORI TELEPÜLÉS A MAROS TERASZÁN, Alsótárlaka határában (Alsó-Fehér megye, az épülő dél-erdélyi autópálya mellett (jobbra fent)

RÉZKORI HALOM

Feltárt (az úttól balra) és ép halom (az úttól jobbra) Alsószilvás határában, Hunyad megyében (jobbra lent)

A fotók sokaságát böngészve formai különbségek is megfigyelhetők – a nagyon szabályos, kör alaprajzú halmok mellett az előbbieknél általában nagyobb, lekerekített négyzetre emlékeztető alapú, vagy ellipszis formájában elnyújtott formájú halmokat, halomcsoportokat is megfigyeltünk. Utóbbiak főként a Mezőségre jellemzők, és nem feltétlenül mesterséges építmények, hanem vannak közöttük a felszínközeli rétegeket megemelő, gáz által létrehozott, ún. gázdómkok is.

Erődített templomok, parasztvárak, kúriák, kastélyok, várak

Aki már járt Erdélyben, jól tudja, milyen nagy számban található ott erődített templomokat, templomvárakat, kúriákat, kastélyokat és persze várakat is. Kutatásaink során – a teljességre nem törekedve – igyekszünk az épített örökség ezen értékes elemeit is lefényképezni. Nemcsak szép felvételek készítése a cél, hanem elsősorban állapotuk és környezetük gyors és egyszerű rögzítése. Amíg az erdélyi Versailles-ként emlegetett Bánffy-kastély, vagy Földvár szász erődtemploma esetében a légi fotó „csak” dokumentál, addig Sarmisegetusánál a lombmentes erdő és az olvadó hó segítette a római kori erődítés megfigyelésében, a csíkrákosi Bogátdombján (lásd az első oldalpárt) pedig a 17. sz.-i kápolna és a teraszos művelés mellett érdemes figyelnünk a hegytetőtől délre (a kép bal oldalán) húzódó őskori sánkra is. Az archaikus táj még sok meglepetést tartogat, a sokszor egészen meredek

hegyoldalakra is felhúzódó teraszos művelés következtében, főként a Mezőséget kutatva, számos hegy esetében gyanakodhatunk egykori védművek nyomára, amelyek közül a valóban erődítetteket a levegőből általában könnyebb elkülöníteni.

FÖLDVÁR (Marienburg) 13. századi eredetű, erődített temploma (Brassó megye) (jobbra fent)

SARMISEGETUSA (Hunyad megye). A dák központ melletti római kori erődítés (jobbra lent)

A HELYREÁLLÍTÁS ALATT ÁLLÓ BONCHIDAI BÁNFFY-KASTÉLY (Kolozs megye)

A cikk megjelenésének támogatója a

2009-ben megkezdett kutatásaink számos erdélyi intézmény, illetve szakember támogatását élvezik, közülük a legfontosabb a Maros Megyei Múzeum és a gyulafehérvári Egyesülés Múzeum támogatása. Az ELTE BTK Régészettudományi Intézete részéről Czajlik Zoltán végzi a légi fényképezést, a felvételek azonosítása és értelmezése Rupnik László (MTA – ELTE Interdiszciplináris Kutatócsoport), a régészeti adatgyűjtés pedig Berecki Sándor (Maros Megyei Múzeum) feladata.

A tapasztalatok a magyarországi kutatást is segítik

A beruházások jobb tervezhetősége, a költségek pontosabb becslése egyre jobban felértékeli az előzetes régészeti adatgyűjtés fontosságát. A régészeti célú légi fényképezés – megfelelő körülmények és legalább egy vegetációs ciklusban lefolytatott kutatás esetén – rendkívül jó eredményekre képes, azonban ilyenkor nem a nagy, látványos lelőhelyek megtalálása, hanem a szorgos adatgyűjtés a fő cél.

Először Nógrád megyében érzékeljük 2010-ben, hogy az erdélyi tapasztalatok segítettek számos kisebb, sokszor csak néhány gödörnyom által jelzett település azonosításában. Fogalmazhatunk úgy is, hogy az összetettebb természeti adottságok között végzett kutatómunka tanulságai segítik azoknak a nehezen észrevehető lelőhelyeknek az azonosítását, amelyekre a korábbi magyarországi kutatások során nem figyeltünk fel, vagy jelentéktelennek ítéltük őket. A „puzzle” összeillesztése a hazai tájakon is működik: a Duna–Tisza közének homokhátságán a hátra merőleges parcellákat évről évre megfigyelve egész lelőhelysorozatokat azonosíthatunk, az alacsony teraszperemek követése a Sió völgyében ugyancsak ígéretes eredményeket hozott. Az őskori erődítések kialakításában ugyancsak számos érdekes párhuzam figyelhető meg, nemcsak a magyarországi és az erdélyi földvárak összevetésében, hanem a bánáti és a dél-alföldi erődítések között is. ☺

CSÚCSRA JÁRATVA

JEEP GRAND CHEROKEE SUMMIT

„Ez amerikai, nem biztos, hogy beindul.” Mario, a hegymentő-autószerelő mondja ezt 5200 méteren, miután egyheti, jéghideg, szeles és oxigénszegény parkolás után induláshoz készülődünk a chilei Ojos del Salado vulkán oldalán. Dehogynem, indul a gép! Ugyan nem a Grand Cherokee Summit, de egy Jeep Wrangler autós magassági rekordot ért el, amikor 6646 méterre kapaszkodott fel expedíciónk helyszínén 2007-ben.

Szeretjük a vad terepeket, de akkor mit keresünk mi most itthon egy hatalmas SUV-ban? Hiszen a Grand Cherokee Summit már messze jár a Jeep klasszikus terepjáró-világától, ahol egy nagy, sáros fémdoboz táncolt-ugrált a bakhátakon és vízmosásokban. Ebbe a járműbe pedig látszólag csak tiszta térdzoknik természetjárók ülhetnek – hófehér nadrágban, arisztokratikusan, hogy erőfölényük tudatában kerüljék ki a hasonló humán és gépi riválisokat.

ELŐRE- ÉS HÁTRATEKINTVE... – Kényelmes alvóhely vészhelyzetek esetére, míg a reggeli ébredéskor mindjárt a kifinomult enteriőrben gyönyörködhetünk

A Grand Cherokee Summit azonban rendkívül kifinomult, meglepően széles körben használható jármű. Szériafelszerelésként gyakorlatilag mindent megkapott, amit egy luxusterepjáró esetén csak álmodni lehet, és amire a vetélytársak még csak nem is gondolnak. Aszfalthajtóknak összetett közlekedésbiztonsági és vezetéstámogató rendszerek, kifinomult kommunikációs és hangrendszer, a gyorsan és roppant egyszerűen egyényitható hátsó beltér – ahol hosszában, kinyújtózza is bárki elfér.

De mi a helyzet, ha el akarjuk hagyni a szilárd burkolatot? Megfordulhat-e egyáltalán ez a fejünkben ebben a jármű-kategóriában? Általában nem, ám itt a „Quadra-Trac II” négykerék-meghajtás visz bennünket, a „Selec-Terrain” lehetőséget ad a kőgörgeteges, sáros vagy épp homokos terepekre legmegfelelőbb azonnali beállításra és persze a jelentős hasmagasság-emelésre is. És azt, hogy itt a luxusosztályban dagasztjuk a sarat, jól jelzik az orra rakódott rétegeken is átfénylő bi-xenon lámpák, a jeles körülmények között pedig igencsak jó szolgálatot tevő, fűtött kormánykerék – hogy csak egy-két alapvető és kiegészítő elemet említsünk.

A SUV-öshazából érkezett jármű orra, a fénylő grillrács őrzi még a generációs elődök stílusát. Így – hogy meglegyen a szimmetria – a csomagtartóba mi is teszünk egy hordozható grillt, a rázkódás, a hanghatások és stabilitás tesztjeként. Irány a szőnyegbombázott, kátyús aszfalt (mint korántsem szokatlan közép-európai felszín) és a poros-csúszós murva, meredek emelkedőkkel, lejtőkkel. Az élmény meglepő. A 250 LE dolgozik, gyorsan és lazán megyünk át a terepmotorral már megismert bukkanókon, s közben a csöndet csak a hűsszeletekre váró, biztosan álló sűrűrács hátsó cipelése töri meg.

Az aszfaltragadozó nagyszerűsége a belső térben is hamar szembeötlik. Mi leginkább a baleset-elkerülő rendszer hatékonyságára voltunk kíváncsiak. Vajon drága játék csupán, vagy hasznos segítség? Az óvatos teszthelyzet-előidőzés nem járt eredménnyel, ám egy szabálytalankodó autós hamar segített beindítani a kifinomult vészjelző rendszert. Riasztást valóban csak akkor kapunk, ha „helyzet” van, hiszen a gépkocsi nem csak a saját, hanem a körülötte mozgó tárgyak gyorsulását, sebességét és távolságát is figyeli.

Amikor végül 4 éves lányom mászókaszerűen lekúszik az utastérből, megjegyzi: „Máskor is ezt az autót teszteljük!”

Jeep

Pappas Auto

TUDJA, MI VAN ODAKINT

AZ ÚJ JEEP® GRAND CHEROKEE. INNOVÁCIÓT HOZOTT NEKÜNK.

Látogasson meg bennünket a Facebookon!
www.facebook.com/PappasAuto

A Jeep® a Chrysler Group LLC bejegyzett védjegye. 2+3 év kiterjesztett garancia 100 000 km-ig. A kiterjesztett garancia részleteiről tájékozódjon márkakereskedéseinkben vagy a www.pappas.hu weboldalon. Jeep Grand Cherokee 3.0 CRD vegyes átlagfogyasztás: 7,5 l/100 km; CO₂-kibocsátás: 198 g/km.

Pappas Auto Magyarország Kft.

1117 Budapest
Hunyadi János út 6.
tamas.csontos@pappas.hu
Tel.: +36 20 4198299
norbert.hornok@pappas.hu
Tel.: +36 20 4198381

6725 Szeged
Vásárhelyi Pál u. 15.
peter.gergely@pappas.hu
Tel.: +36 20 4545904

8000 Székesfehérvár
Seregélyesi út 131.
mikos.ferenc@pappas.hu
Tel.: +36 20 4198253

4002 Debrecen
Miképcsi út 73/B
alfred.szedermyes@pappas.hu
Tel.: +36 20 9436906
janos.nagy@pappas.hu
Tel.: +36 20 7721854

7630 Pécs
Koksz u. 125.
mario.szanto@pappas.hu
Tel.: +36 20 4198375
karoly.suti@pappas.hu
Tel.: +36 20 4198265

Pappas Auto

Klasszissokkal vezet.

www.pappas.hu

SZEGÉNY EMBER VIAGRÁJA

BANGKOK, ESTE FÉL NYOLC. Az északkeleti városrész egyik mellékutcájában egy láthatósági mellényt viselő motoros taxi hirtelen fékez, és odagurul egy karácsonyfaizzókkal teleaggatott, pálmalevéllal fedett standhoz, majd a pilóta lehúzza a felest. Aztán továbbrobog. A fából összerakott pulton négy üvegedény, oldalukon thai nyelvű felirattal, bennük sötétpiros lében gyógynövények áznak.

Hamarosan egy idős úr érkezik két, erősen smin-

A fűszeres-édeskés ízű, torokmeleg italt thai gyógynövényes whiskyként emlegeti a szakirodalom. Az elnevezés talán félrevezető lehet, de jobb híján így terjedt el a helyi nyelven yaa dongként ismert szeszes ital a külföldiek körében. Hiszen nem is whiskyről van itt szó, hanem cukornádból vagy melaszából erjesztett töményről, amit megannyi, titkos növényi összetevővel ágyasítanak, és felelenként 10 bahtért (75 forint) árulnak városszerte.

MAJDNEM MINDENRE JÓ

A jobb keverékek 25-30 különböző gyógynövényt is tartalmazhatnak

MINDEN KIS UTCÁBAN

A standok száma Bangkokban elérheti az ezret (balra)

NAPI 2-3 POHÁRKÁVAL AJÁNLOTT

Megnyugtat és ellazít egy kemény nap után (jobbra)

kelt, fiatal hölgy társaságában, akik ránézésre nem csak masszírozást vállalnak. Rábök az egyik edényre, s már érzékeli is a felest, ami mellé jeges, gyógynövényfőzettel ízesített víz és néhány szelet félig érett mangó jár. Azokat cukros-csilis-sós keverékbe mártogatják. A szertartás rövid, a férfi vételez még egy üveggel, majd a csoport gyorsan továbbáll.

A napnyugta után nyitó standoknál összejönnek a helyiek, hogy legurítsanak néhány pohárral. Nem csak azért, mert kikapcsol és ellazít, hanem mert sokak szerint gyógyítóerő is tulajdonítható az italnak. A különböző keverékek nemcsak a vérkeringést javítják, de egyesek szerint írként szolgálnak számos kórra is. Van olyan, mely megerősít,

egy másik enyhíti a derékfájást, egy harmadik elűzi az álmatlanságot, valamelyik pedig a kóros soványság vagy köhögés ellen jó, s – nem utolsósorban – a legtöbb közülük egyben afrodiziákum is. Sokan csak a szegény ember Viagrájának nevezik az italt.

Trópusi ország lévén, Thaiföld nagyjából tizenöt ezer különböző növényfaj hazája, melyek közül mintegy ötszáz gyógyhatású. Ezek évszázadok óta komoly szerepet kapnak a népi orvoslásban. A különböző rügyeket, növényi szárazakat, fakérgereket és gyökereket alkoholban áztatják, mert rájöttek, hogy az több szempontból praktikusabb a víznél: jobb oldószer, fokozza a véráramlást, és az emberek is szívesebben fogyasztják. A legtöbb családnak megvan a saját receptje, és mint Magyarországon a kisüstijére, itt is mindenki nagyon büszke a keverékére. Az apáról fiúra

szálló titkos összetevők listáját pedig még hosszas ismeretség után is lehetetlen megszerezni.

Számos keverék létezik. A *Tiger* kimondottan nőknek való, javítja az étvágyat, és megszépíti a bőrt. Hasonlóképpen a *Lady Crying on the Bed*, ami a menstruációs fájdalmakat enyhíti. Férfiaknak való a *King Kobra*, ami tetőtől talpig megerősít. Az-

Ötcsillagos kényelemben gyorsan repül az idő.
Budapest - Bangkok 13 óra 10 perc

QATAR
AIRWAYS القطرية

tán ott a *Power Horse*, ami a tüdőt tisztítja, de derékfájásra is kiváló. És ne feledkezzünk meg a *Stand up Never Die* fantázianevűről, aminek hatására a hálószobában művelhetünk csodákat...

SZÖVEG ÉS KÉP: KUNDERMANN BALÁZS
KUNDERMANN.HU

G-1000®

Valószínűleg a legjobb outdoor anyag

Egy 1966-os grönlandi expedíció után nyilvánvalóvá vált mindenkinek, hogy a piacon kapható outdoor termékek választéka igen szerény. Ekkor egy különösen erős anyagból, ami a könnyebb sátrakhoz túl nehéznek bizonyult, *Ake Nordin*, a márka alapítója elkészítette az első *Fjällräven* kabátot. Majd ehhez még egy méhviasz-paraffin réteg hozzáadásával megszületett az outdoor termékekhez tökéletesen alkalmas alapanyag, a *G-1000* (a név a grönlandi expedícióra utal). A waxkeveréket pedig *Greenland Wax* névre keresztelték.

Kopásálló és sokoldalú

A sűrű szövésű anyagkombináció és a természetes *Greenland Wax* eredménye egy

maximálisan strapabíró, lélegző valamint szélálló és vízlepergető anyag. A *G-1000* ezen kívül véd a szúnyogok* és az UV sugárzás ellen.

Variálható

A *Greenland Wax* lehetővé teszi, hogy *G-1000* anyagú ruháidat igen eltérő időjárási körülmények és tevékenységek során egyaránt használhasd. Felvitele egyszerű (vasalással) és néhány mosás után könnyen eltávolítható. Minél több waxot viszel fel az anyagra, annál jobban ellenáll a csapadéknak és a szélnek; és ezzel megnöveled a ruha kopásállóságát és élettartamát is. Ha hűvösebb hatású, akkor használj kevesebb waxot! Ily módon kön-

nyen szabályozhatod ruhád tulajdonságait annak megfelelően, hogy éppen mire és milyen körülmények közt kívánod használni. A *G-1000* évek óta, számtalan túrán, expedíción és vadászaton bizonyít. Legközelebb te is *G-1000* anyagú ruhában menj! További információért látogass el honlapunkra www.fjallraven.hu.

*A *G-1000 Lite* verzió kivételével

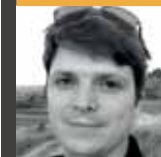

Grube Kft, 2030 Érd, Kadarka u. 1., www.grube.hu, Mountex, 2040 Budaörs, Malomkő u. 7., Mountex, 1092 Budapest, Ferenc körút 2 - 4., Mountex, 1134 Budapest, Váci út 19., www.mountex.hu, Trekland 1., 4400 Nyíregyháza, Kálvin Tér 14., Trekland 2., 4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c., Trexpert Buda, 1114 Budapest, Bartók Béla u. 62-64., www.trexpert.hu, Trexpert Pest, 1092 Budapest, Ráday u. 16., Overland Basecamp, 1062 Budapest, Terecz krt. 45/b., www.overlandbudapest.hu

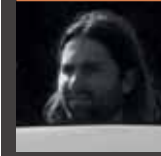
SZERZŐINK

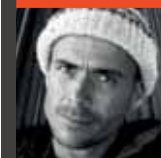
Czajlik Zoltán (1965) régész, az ELTE-BTK Régészettudományi Intézete Térinformatikai Kutatólaboratóriumának vezetője, tudományos főmunkatárs. Európa i. e. 1. évezredének kutatásával foglalkozik, szakterülete az őskori fémnyersanyag-forgalom kutatása és a régészeti lelőhelykutatás. Ehhez kapcsolódóan az utóbbi 15 évben közel 650 órát (kb. 35 000 felvétel) légitényképezett Magyarországon, Romániában és Szerbiában

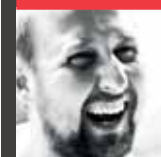
Erhardt Ágoston (1980) nyolc éve dolgozik a Duna Televíziónál szerkesztő-riporterként, 2011 óta pedig a Vallási Műsorok Szerkesztőségének főszerkesztője. Számtalan portré és magazinműsor őrzi keze nyomát. A munkája a hobbi

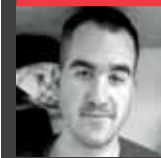
Francics László (1984) bár építészként dolgozik, rendszeresen foglalkozik a fotográfia egy-egy területével. A csillagos ég megörökítésének lehetőségével 2003-ban találkozott, munkái jelentős részét az amatőr csillagásztársai segítségével 2009-ben épített fotótávcsővel készíti

H. Bedouin Áron (1976) az egyetem után az üzleti életben dolgozott. Abból kiábrándulva a világot járja, s fotózásból, írásból és online tanácsadásból él

Kálló Péter (1978) a Metropolisz fotóriportere, számos rangos díj nyertese. Fotóblogja (kallopeter.hu) 2012-ben Goldenblog Awardot (a Legjobb fotóblog – 1. hely) kapott, majd – a Photoblog Awards 2012 keretében – bekerült a világ legjobb 20 fotóblogja közé

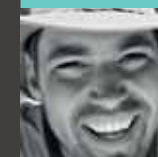
Karácsonyi Dávid (1981) geográfus, szakterülete a terület- és településfejlesztés. Kedvenc tájai a volt Szovjetunió iparvidékei. Doktori disszertációját Ukrajna vidékfeldrajzából készítette. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének munkatársa

Kerekes István (1977) tanár, szabadúszó fotográfus. 2012-ben a Nemzetközi Fotóművész Szövetség (FIAP) által adományozott minősítések közül megkapta a FIAP Kiváló művésze legmagasabb, platina fokozatát. Főként szocio-, portré-, valamint természetfotókat készít. Honlapcíme: www.kerekesistvan.com

Kokas Anna (1986) tanulmányait az ELTE BTK történelem szakán végezte, az Atelier Európai Társadalomtudományok és Historiográfia Tanszéken, európai tér- és várostörténet szakirányon. Kutatási témái: a városfejlődés a 19–20. században, kerttörténet, gyermekortörténet

Kundermann Balázs (1977) tanár, túravezető, szabadúszó fotóriporter. Utazás közben keresi az újat, az érdekeset; idegen országok hétköznapjait próbálja dokumentálni. Hosszú ideig élt Bangkokban, angol nyelvet tanított egy thai középiskolában, eközben bebarangolta a környező országokat. Honlapcíme: kundermann.hu

Máté Bence (1985) természetfotós, témáit az állatvilágból meríti, elsősorban madarakat fényképez. A legmagasabb nemzetközi díjak nyertese, az Év természetfotósa világpályázaton 2010-ben ő lett a fődíjas. Több-szörös Eric Hosking-díjas. Hazai fotós tevékenysége mellett egzotikus területeken – például Közép- és Dél-Amerikában – is dolgozik

Miskolczy Zsuzsanna (1976) japán és angol szakon végzett a Károli Gáspár Református Egyetemen. Három gyermekét neveli. A Japán Oktatási Minisztérium ösztöndíjával egy évet töltött Okajamában

Tóth Barnabás (1977) filmrendező, forgatókönyvíró, producer. 2001 óta forgat rövidebb riportokat, dokumentumfilmeket külföldi tévésatornáknak. 2003-tól a Duna Televízióban az Önkéntes Odüsszeia c. műsor szerkesztő-műsorvezetője

Vojnits András (1941) zoológus, Afrika-kutató, a Magyar Földrajzi Társaság Expedíciós Szakosztálya alapító elnöke. Gyerekkora óta járja a Börzsönyt. A Duna-Ipoly Nemzeti Park alapítását megelőző zoológiai állapotfelmérés koordinátora

DUDDA ROLAND–BOTTLIK ZSOLT

CSAVARGÓK TALÁLKOZÓJA

Schöll ludwigsburgi plébános így ír 1793-ban: „Saját nyelvükön jéniseknek hívják magukat. Azok az emberek tartoznak közéjük, akiknek sehol sincsen otthonuk, akik sehol sem vernek gyökeret; csavargók és kalandorok ők. Alapvetően a közösségük egyetlen, különálló, zárt társadalmat alkot. Amennyire különböznek a mesterségekben, amelyeket űznek, annyira egységesek életformájukban, szokásaikban.” Ezekkel a szavakkal emlékezetemben érkezem a Fekkerchilbire, a „Csavargók Ünnepe”, amelyet a svájci Brienzi-tó partján rendeznek meg.

SZULEJMÁN-KUTATÓCSOPORT

SZIGETVÁRI NYOMOZÁS

A nagy török hadjáratok első állomása gyakran Nagy Szulejmán szigetvári nyughelye volt. Még a legutolsó, 1683-as Bécs elleni támadás során is négyezer lovassal zarándokolt el ide és imádkozott a sikerért a sereg fővezére, Kara Musztafa. Az 1664. évi téli hadjárata során a szigetvári védő déd-unokája, Zrínyi Miklós foglalta el, de az „aranyedényben” eltemetett belső szerveket sem engedte kiásni, mondván: „Nem a holtak, hanem az élők ellen jöttünk.”

VOJNITS ANDRÁS

LESZ MÉG SZŐLŐ...?

A borsönyi szőlészetnek is először a filoxéra tett be. Az 1890-es évekre nullára csökkent a termelés. A csemegeszőlő-kereskedelemből meggazdagodott, tőkeerős nagymarosi németek ugyan hamar hozzákezdtek az újratelepítéséhez, de a régi világ már nem tért vissza. Jött azonban a málna. Nagy bevételt hozott. A jóléti jelei először a házak átépítésében mutatkoztak meg. Eltűntek a vidék jellegzetes parasztportái, átalakult a falu képe. Ám az elkövetkező években a nyaranta leszedett 50-60 vagon málna árából már máshol épültek a csodálatos házak: Esztergomban, Balassagyarmaton, Budapesten. A gyerekeknek, unokáknak.

ALAPÍTVÁ: 1872

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon: (1) 231-4040.
Fax: (1) 231-4045
Honlap: www.foldrajzitasasag.hu
E-mail: info@foldrajzitasasag.hu

Elnök: Dr. Gábris Gyula
Alelnökök: Dr. Kovács Zoltán
Dr. Michalkó Gábor
Főtitkár: Dr. Mari László
Ügyvivő: Heiling Zsolt
Titkár: Erőss Ágnes
Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakszotyok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai Szakszoty Expedíciós Szakszoty Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Szakszoty Hegymászó Szakszoty Oktatás-módszertani Szakszoty Egészségföldrajzi Szakszoty Természeti földrajzi Szakszoty Térképészeti Szakszoty Turizmusföldrajzi Szakszoty

Területi osztályok:

Bakony–Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
Békéscsabai Osztály
Borsodi Osztály (Miskolc)
Debreceni Osztály
Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
Eger–Bükk-vidéki Osztály
Gyöngyös–Mátra-vidéki Osztály
Kisalföldi Osztály (Győr)
Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
Körös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
Szegedi Osztály
Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
Dr. Milleker Rezső

Az új sorozat újraindítói (1999):
Dr. Nemerkenyi Antal és Farkas Péter

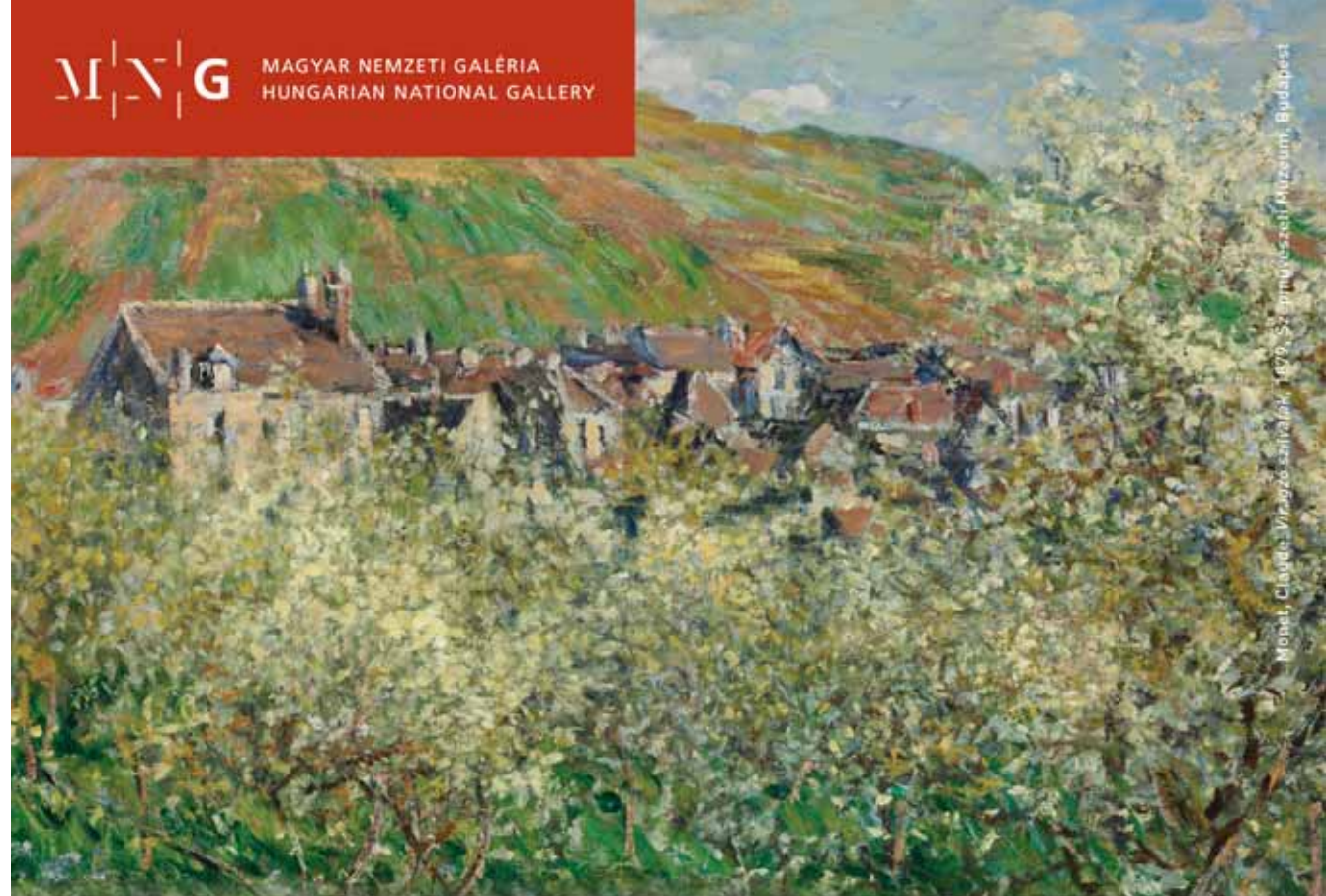
1929–1933, felelős szerkesztő:
Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:
Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerkenyi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

MONET GAUGUIN SZINYEI MERSE RIPPL-RÓNAI

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
2013. JÚNIUS 28 – OKTÓBER 13.

Impresszionista és posztimpresszionista remekművek a jeruzsálemi Izrael Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria és a Szépművészeti Múzeum gyűjteményeiből

Change the way you see the world

I SEE YOU

EVA AIR has joined Star Alliance.
Embark on a special journey with us.

EVA AIR

A STAR ALLIANCE MEMBER

Bécs-Bangkok non-stop és Bécs-Taipei direkt járatok ázsiai szolgáltatással!

Folyamatosan kedvező díjtételek számos célállomásra, és szeptembertől még több járat!

Helyfoglalás és információ: evaair.hungary@aviareps.com, www.evaair.com, és az utazási irodákban.

 VIA Vienna
International
Airport
Open For New Horizons.